

**შპს გურამ თავართქილაძის სახელობის თბილისის
სასწავლო უნივერსიტეტი**

სამართლის ფაკულტეტი
სისხლის სამართლის სამაგისტრო პროგრამა

**თემა: საგამოძიებო მოქმედებები სისხლის სამართლის
პროცესში**

ნაშრომი შესრულებულია სამართლის მაგისტრის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სტუდენტი:

გიორგი ხიდირბეგიშვილი

ნაშრომის ხელმძღვანელი:

პროფესორი

ვენედი ბენიძე

თბილისი

2020

შინაარსი

ანოტაცია	3
Annotation	4
შესავალი	5
თავი I. ლიტერატურის მიმოხილვა	8
თავი II. საგამოძიებო მოქმედებების არსი	10
1.1. საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ზოგადი წესი	10
1.2. საგამოძიებო მოქმედებები	16
1.2.1. გამოკითხვა და დაკითხვა	17
1.2.2. ჩხრეკა და ამოღება	21
1.2.3. დათვალიერება	24
1.2.4. საგამოძიებო ექსპერიმენტი	27
1.2.5. ექსპუმაცია	35
1.2.6. ამოსაცნობად წარდგენა	36
1.2.7. საბანკო ანგარიშების მონიტორინგი	38
თავი III ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ცნება და მისი ჩატარების წესი	40
3.1. ფარული საგამოძიებო მოქმედებები, ცნება და სახეები	40
3.3. ფარული საგამოძიებო მოქმედებების კანონიერების დაცვის საპროცესო მექანიზმი	42
თავი IV კვლევის შედეგები	60
დასკვნა	62
გამოყენებული ლიტერატურა	64

ანოტაცია

სადიპლომო ნაშრომი შეეხება საგამოძიებო მოქმედებებს სისხლის სამართლის პრცესში. თემაში საუბარი მაქვს ზოგადად მორალურ ზიანზე, მისი პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძვლებზე, უშუალოდ საკუთრების უფლებაზე და მისი შეზღუდვით მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაზე.

ნაშრომი წარმოდგენილია 64 კომპიუტერული ნაბეჭდი გვერდით, რომელიც მოიცავს შესავალს, სამ თავს, დასკვნასა და გამოყენებული ლიტერატურას.

კვლევის მიზანია საგამოძიებო მოქმედებების ანალიზი და მიმოხილვა ქართულ კანონმდებლობაში. დასახული მიზნებიდან გამომდინარე ნაშრომში ყურდღება გამახვილებულია შემდეგ ძირითად საკითხებზე:

- საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების არსი
- საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების პროცედურული წესები
- ფარული საგამოძიები მოქმედებები და სხვ.

კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენდა მატერიალისტური მიდგომა, რომელიც ემყარება ობიექტურად არსებული რეალობის სოციალური და სამართლებრივი ფენომენების შესწავლის ზოგად სამეცნიერო დიალექტიკურ მეთოდს. ნაშრომში ასევე გამოყენებულია სისტემურ-სტრუქტურული, სპეციალური იურიდიული, სპეციფიკური სოციოლოგიური კვლევის მეთოდები.

Annotation

The dissertation deals with investigative actions in criminal proceedings. In the topic, I am talking about moral damage in general, the grounds for imposing responsibility on it, the right to property directly and compensation for the damage caused by its restriction.

The paper is presented along with 55 computer printed pages that include an introduction, three chapters, a conclusion, and the literature used.

The aim of the research is to analyze and review the investigative actions in the Georgian legislation. Due to the set goals, the focus of the paper is on the following main issues:

- The essence of conducting an investigative action
- Procedural rules for conducting investigative actions
- Concealed investigative actions, etc.

The methodological basis of the research was the materialist approach, which is based on the general scientific dialectical method of studying the social and legal phenomena of objectively existing reality. The paper also uses systemic-structural, special legal, specific sociological research methods.

შესავალი

კვლევის აქტულობა. დღეისათვის ყველა დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს კონსტიტუციები აღიარებენ და უზრუნველყოფენ ადამიანის ძირითად უფლებებს.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავით გარანტირებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს აქვს პრიორიტეტი ნებისმიერ სამართლის ნორმასთან მიმართებაში. კონსტიტუცია პირადი უფლებების ჯგუფს მიეკუთვნებს; ადამიანის პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობას; ადამიანის თავისუფლების ხელშეუხებლობას; პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას; თავისუფალი მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევის უფლებას.

ნაშრომში, განხილული საგამომიებო მოქმედებები კი წარმოადგენს მძიმე ჩარევას დაცულ სფეროში, რადგან თითქმის ყოველთვის დაკავშირებულია მოქალაქისათვის კონსტიტუციით მინიჭებული უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევა-შეზღუდვასთან, გამომდინარე აქედან იძულებითი ხასიათის საგამომიებო მოქმედებების ჩატარებას განსაკუთრებული სიფრთხილით უნდა მოვეკიდოთ.

სისხლის სამართლის პროცესი იწყება გამოძიებით. გამოძიების დაწყების საფუძველია დანაშაულის ჩადენის შესახებ ეჭვის არსებობა. როგორც წესი, ეჭვი ემყარება მესამე პირების მიერ პოლიციაში, საგამომიებო ორგანოში ან პროკურატურაში დანაშაულის შესახებ განაცხადის გაკეთებას. ასეთი ინფორმაციის მიღების შემთხვევაში (მნიშვნელობა არ აქვს ინფორმაციის წყაროს) გამომძიებელი და პროკურორი ვალდებული არიან დაიწყონ გამოძიება (სსსკ-ის 100-ე და 101-ე მუხლები). თუ თავდაპირველად დანაშაულის ჩამდენი პირი უცნობია, გამოძიება მიმდინარეობს დანაშაულთან დაკავშირებული მტკიცებულებების მოსაპოვებლად და დანაშაულის ჩამდენი პირის გამოსავლენად.

დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული პირი, რომლის მიმართაც წარმოებს გამოძიება, იწოდება ბრალდებულად. ბრალდებული წარმოადგენს ზოგად ტერმინს, რომელიც გამოიყენება სისხლის სამართლის პროცესის ყველა სტადიაზე დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული პირის მიმართ.

დანაშაულის გამოძიებას, როგორც წესი აწარმოებს გამომძიებელი, ხოლო გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელია პროკურორი. იგი უფლებამოსილია გარკვეულ შემთხვევებში სრული მოცულობით ჩაატაროს გამოძიება. გამოძიება შედგება ცალკეული საგამომიებო მოქმედებებისგან, რომლის მეშვეობით ხდება სისხლის სამართლის საქმისათვის მნიშვნელოვანი მტკიცებულებების მოპოვება. წარდგენილი ბრალდებისგან თავის დასაცავად, გამოძიების ჩატარების უფლება ენიჭება აგრეთვე ბრალდებულსაც, რომელიც მტკიცებულებებს მოიპოვებს დამოუკიდებლად ან დამცველის მეშვეობით. გასათვალისწინებელია, რომ ცალკეული

საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება, რომლებიც არსებითად ზღუდავენ პირის კანონით მინიჭებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს (მაგ., ჩხრეკა, ფარულის საგამოძიებო მოქმედებები), შესაძლებელია მხოლოდ სასამართლოს ნებართვით.

ვინაიდან, დამნაშავეთა უმეტესობა ცდილობს, რომ მიიმალოს და თავი აარიდოს სასამართლოში გამოცხადებას, გაანადგუროს მის წინააღმდეგ არსებული მტკიცებულებები ან სხვაგვარად ხელი შეუშალოს გამოძიებას, აღნიშნულის თავიდან ასაცილებლად სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს მთელ რიგ იძულების და აღკვეთის ღონისძიებებს (მაგ., დაკავება, დაპატიმრება, გირაო და ა.შ.).

მას შემდეგ, რაც მხარეები საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების შედეგად შეკრებენ საჭირო მტკიცებულებებს სასამართლოში საკუთარი პოზიციების მხარდასაჭერად, გამოძიების პროცესი მთავრდება და სისხლის სამართლის საქმის წინასასამართლო განხილვის ეტაპი იწყება.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია საგამოძიებო მოქმედებების ანალიზი და მიმოხილვა ქართულ კანონმდებლობაში. იურიდიული რეგულირების და საგამოძიებო მოქმედებების პრაქტიკის სფეროში არსებული პრობლემების იდენტიფიცირება და შესწავლა.

კვლევის ამოცანები. მიზნის მისაღწევად დასახულია შემდეგი ამოცანები:

- განიხილოს საგამოძიებო მოქმედებების კლასიფიკაციის კონცეფცია და ძირითადი მიდგომები;
- საგამოძიებო მოქმედებების დახასიათება;
- განხორციელებული საგამოძიებო მოქმედებების კანონიერების და სისრულეში მოთავსებული სასამართლოს გადამოწმების თვისებები;
- გაანალიზოს თემასთან დაკავშირებული სამართალდამცავი პრაქტიკა
- შეიმუშაოს წინადადებები სისხლის სამართლის საპროცესო მოქმედებათა კანონმდებლობის ცვლილებისა და დამატების მიზნით, მისი ნორმების ოპტიმიზაციისა და სისხლის სამართლის საპროცესო მტკიცებულებების ეფექტურობის გაზრდის მიზნით..

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცალკე ორი თავი, მე-15 და მე-16, ეხება საგამოძიებო მოქმედებებს. მე-15 თავში (111-135-ე მუხლები) მოცემულია დებულებები ძირითადი საგამოძიებო მოქმედებების შესახებ, ხოლო მე-16 თავი (136-138-ე მუხლები) ეხება მხოლოდ კომპიუტერულ მონაცემთან დაკავშირებულ საგამოძიებო მოქმედებებს.

საგამოძიებო მოქმედება გონივრულად განიხილება დანაშაულის გამოძიების ტაქტიკური საშუალებების სისტემაში. საგამოძიებო მოქმედებები არის ყველასთვის საპროცესო განხორციელების საიმედო საშუალება, გამოძიების ჩატარების მეთოდების ერთობლიობა

დანაშაულის გამოსაძიებლად. მხოლოდ მათი დახმარებით შეიძლება ტაქტიკური ოპერაციების ზოგადი და კონკრეტული შედეგები, გამოძიების ორგანოებთან ურთიერთქმედება, სხვადასხვა კრიმინალისტიკა, გამოხატული იყოს გარეთ და დაფიქსირდეს სისხლის სამართლის საქმის მასალებში. საგამოძიებო მოქმედებების ღირებულება არის ის, რომ ისინი მტკიცებულებათა შეგროვების მთავარი საშუალებაა და, შესაბამისად, სისხლის სამართლის საქმეში სიმართლის დადგენის მთავარი საშუალება. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ამ თემის განხილვა ძალზე მნიშვნელოვანია.

კვლევის ობიექტია სოციალური ურთიერთობები, სისხლის სამართლის პროცესის წარმოებისას და საგამოძიებო მოქმედებების განხორციელებისას.

კვლევის საგანს წარმოადგენს სისხლის სამართლის საპროცესო სამართლის ნორმები, რომლებიც არეგულირებს ამ ურთიერთობებს და მათი გამოყენების პრაქტიკას.

კვლევის თეორიულ მეთოდური ბაზა. ნაშრომის თეორიულ ბაზას წარმოადგენს ქართველი და უცხოელი მეცნიერების სახელმძღვანელო ნაშრომები და პერიოდულ გამოცემებსა და ინტერნეტში მოძიებული სამეცნიერო პუბლიკაციები. კვლევის მეთოდად გამოყენებულია ზოგად სამართლებრივი იურიდიული, სისტემური ანალიზის მეთოდი. საგამოძიებო მოქმედებების შესწავლისას გამოყენებული სისტემატური მიდგომა საშუალებას გვაძლევს განვასხვავოთ არა მხოლოდ მათი დამოუკიდებელი სახეობები, არამედ ჯგუფები, რათა განვსაზღვროთ შესწავლილი სისტემის სტრუქტურა. როგორც ზოგიერთ ავტორს სწორად აღნიშნავენ, მეცნიერებაში საგამოძიებო მოქმედებების სისხლის სამართლის საპროცესო კლასიფიკაცია უნდა ემყარებოდეს პირველ რიგში სისხლის სამართლის საპროცესო კანონის მნიშვნელობას და ნორმას. ამასთან, მისი ნორმების ინტერპრეტაციაში მნიშვნელოვანმა სირთულეებმა გამოიწვია საგამოძიებო მოქმედებების სხვადასხვა სისხლის სამართლის საპროცესო კლასიფიკაციის შექმნა.

თავი I. ლიტერატურის მიმოხილვა

ნაშრომის მომზადების პროცესში გამოყენებულია ქართველი და უცხოელი მეცნიერების სახელმძღვანელო ნაშრომები და პერიოდულ გამოცემებსა და ინტერნეტში განთავსებული სამეცნიერო პუბლიკაციები.

აღნიშვნას იმსახურებს სისხლის სამართლის პროცესების მონიტორინგი თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, გორისა და თელავის სასამართლოებში მონიტორინგის ანგარიში N11 თებერვალი, 2017 - ანგარიშის მიზანია, სისხლის სამართლის სასამართლო პროცესებზე დასწრებითა და გამოვლენილი შემთხვევების ანალიზის შედეგად, პრაქტიკული და საკანონმდებლო ხარვეზების, მათ შორის, დადებითი ტენდენციების იდენტიფიცირება, რომლებიც მართლმსაჯულების სისტემის აკვარგანობას წარმოაჩენს. მნიშვნელოვანია, რომ სისხლის სამართალწარმოების დროს პროცესის მონაწილეთა უფლებები და ინტერესები მაქსიმალურად იყოს დაცული. თუმცა, რიგ შემთხვევებში, არ ხდება ამ სტანდარტების დაცვა, რაც განპირობებულია როგორც საკანონმდებლო, ისე პრაქტიკული ხარვეზებით. ორგანიზაციამ, წინა ანგარიშე ბის მსგავსად, გამოიკვლია სასამართლო პროცესების დროს გამოვლენილი ხარვეზები, მათ შორის, დადებითი ტენდენციები, რომელთა ანალიზიც შესაძლებელი გახდა სასამართლო დარბაზებში მიმდინარე რეალური პროცესების ასახვითა და არსებული ინფორმაციის დამუშავებით. ანგარიში ეფუძნება როგორც ეროვნული კანონმდებლობისა და სასამართლოთა საუკეთესო პრაქტიკის მაგალითებს, ისე საერთაშორისო მიდგომებსა და რეკომენდაციებს. ანგარიშში წარმოდგენილია აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების ტენდენციები, პატიმრობისა და გირაოს შეფარდების პრაქტიკა და ხარვეზები, ასევე, სავარაუდო არასათანადო მოპყრობის ფაქტები და მათზე სახელმწიფოს რეაგირების მექანიზმები.

ანგარიშში ყურადღება არის გამახვილებული ჩხრეკისა და ამოღების პრაქტიკაზე, რომელიც ჩვენი საკვლევი თემის ერთ-ერთი კომპონენტია, შეფასებულია დაკავების კანონიერებასთან დაკავშირებით სასამართლო კონტროლის ეფექტურობა, აგრეთვე, წარმოდგენილია საპროცესო შეთანხმებისა და წინასასამართლო სხდომებზე გამოვლენილი ხარვეზები და ტენდენციები. ანგარიშში ყურადღება ეთმობა საქმის არსებითი განხილვის დროს გამოვლენილ ტენდენციებსაც. ბოლოს, ანგარიშს თან ერთვის მონიტორინგის მიმდინარეობისას გამოვლენილი პრობლემების გადაწყვეტის შესაბამისი რეკომენდაციები. აღნიშნული რეკომენდაციების მთავარი მიზანი სისხლის სამართლის სისტემის სრულყოფა-გაუმჯობესების ხელშეწყობაა.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 2015 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით. თბ. 2015 -ვრცლად, მუხლობრივ შესაბამისობაში განხილული საგამომიებო

მოქმედებების მთელი სპექტრი.

ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში შტეფან ტრექსელი თბ. 2009 წინამდებარე წიგნი შეეხება ადამიანის უფლებებს სისხლის სამართლის პროცესში, კერძოდ, ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა საერთაშორისო და რეგიონალური სამართლის საფუძველზე ხელშემკვრელ სახელმწიფოთა ძალაუფლების შეზღუდვის გზებს, რომლებიც განსაზღვრავს კანონის დარღვევაში ეჭვმიტანილი პირების მიმართ სადამსჯელო სანქციების გამოყენების წინაპირობებს.

ნაშრომში გამოყენებულია ნორმატიული მასალაც, კერძოდ:

- საქართველოს კონსტიტუცია;
- საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი;
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 29 თებერვლის 2/1/484 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურსიტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ხიდაშელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

ქართულ ლიტერატურასთან ერთად დახმარება გაგვიწია და ინფორმაციული გამოდგა უცხოური ლიტერატურაც, რომელიც ან ინტერნეტით მოვიძიე, ანდა ქართულ მასალებში იყო მოხსენიებული. მათ შორის: Следственные действия, Криминалистические рекомендации типовые образцы документов, под ред. В. А. Образцова, Юрист, М., 2001; Шаталов А.С. Доказательства и доказывание в уголовном судопроизводстве: учебно-методическое пособие. М.: Директ-Медиа, 2016. С. 140. 2 Ишмухаметов Я. М., Япрынецев П. О. Производство и система следственных действий в уголовном процессе // Молодой ученый. 2015. № 22. С. 594-597.

თავი II. საგამოძიებო მოქმედებების არსი

1.1. საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ზოგადი წესი

სსსკ-ის 111-ე მუხლი განსაზღვრავს საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ზოგად წესს. მუხლის პირველივე ნაწილში განსაზღვრულია, რომ მხარეები საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისას სარგებლობენ თანაბარი უფლება-მოვალეობებით. ამასთან, ზოგიერთი სახის საგამოძიებო მოქმედებას საერთოდ ვერ ატარებს დაცვის მხარე. კერძოდ, კომპიუტერულ მონაცემებთან დაკავშირებული საგამოძიებო მოქმედებები (სსსკ-ს 136-ე, 137-ე და 138-ე მუხლები) შესაძლებელია ჩატარდეს მხოლოდ პროკურორის შუამდგომლობის საფუძველზე¹.

საგამოძიებო მოქმედებები შეიძლება ჩატარდეს მოსამართლის ნებართვის გარეშე ან თუ საგამოძიებო მოქმედება ზღუდავს კერძო საკუთრებას, მფლობელობას ან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას, მოსამართლის ნებართვით სსსკ-ის 111-ე მუხლით დადგენილი წესით. ითვლება, რომ თუ არსებობს მესაკუთრის თანხმობა, სასამართლოსთვის მიმართვა არ არის აუცილებელი.

სსსკ-ის 111-ე მუხლის პირველი ნაწილი ადგენს დაცვის მხარის მიერ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების სპეციალურ წესს, რაც 2014 წლის 1 სექტემბრიდან ამოქმედდა.

ამ ნორმის მიხედვით, დაცვის მხარის დასაბუთებული შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლო განჩინების საფუძველზე საგამოძიებო მოქმედებას ჩაატარებს გამოძიებელი, რომელიც არ შეიძლება იყოს იგივე პირი, რომელიც გამოძიებას აწარმოებს მოცემულ საქმეზე. სასამართლოსთვის წარდგენილი დაცვის მხარის შუამდგომლობა უნდა იყოს დასაბუთებული, მასში დეტალურად უნდა იყოს ჩამოყალიბებული მხარის მოთხოვნა, საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების მიზანი და საფუძველი, ფაქტები და მათი დამადასტურებელი მტკიცებულებები, მსჯელობა და არგუმენტაცია ფაქტებსა და მტკიცებულებებზე, კანონი, რომელიც არგუმენტებს და მსჯელობას ამყარებს. მხარე ვალდებულია შუამდგომლობაში დაასაბუთოს მტკიცებულებათა იმ სტანდარტის (დასაბუთებული ვარაუდის) არსებობა, რომელსაც საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისთვის აუცილებელ წინაპირობად მიიჩნევს სსსკ-ის მე-3 მუხლის მე-11 ნაწილი.

სსსკ-ის 111-ე მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, საგამოძიებო მოქმედების ღამით ჩატარება დაუშვებელია, გარდა გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევებისა. გადაუდებელი აუცილებლობის ვითარებები ჩამოთვლილია სსსკ-ის 112-ე მუხლის მე-5 ნაწილში.

¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 365

სსსკ-ის 111-ე მუხლის მე-7 ნაწილის თანახმად, საგამომიებო მოქმედების ჩატარებისთვის წინააღმდეგობის გაწევის შემთხვევაში დასაშვებია იძულების პროპორციული ზომის გამოყენება. ამ ნორმის გამოყენება, ბუნებრივია, შეუძლია როგორც ბრალდების, ისე დაცვის მხარესაც. თუმცა, სიფრთხილესა და საჭირო ვითარების შეფასებისა და პროპორციული ზომის შერჩევისას. ტერმინი „პროპორციული ზომა“ შეფასებითია. კონკრეტული გარემოებების შეფასებით უნდა განისაზღვროს გამოყენებული ზომა ხომ არ აჭარბებს პროპორციულობის ზღვარს. თუ ზომა არაპროპორციულია, შესაძლებელია, კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით, ადგილი ჰქონდეს მხარის მიერ სამართალდარღვევის ჩადენას. მაგალითად, თუ ნასვამი ადამიანი ხელს უშლის დაცვის მხარეს დათვალიერების ჩატარებაში, მისი გამოკეტვა (თუნდაც დროებით) იქვე მდებარე სათავსში არაპროპორციული ზომა იქნება და შესაძლოა, თავისუფლების უკანონო აღკვეთის კვალიფიკაციაც მიენიჭოს. აღწერილ ვითარებაში პროპორციული ზომა იქნება ხელის შემშლელი პიროვნების გარიდება/გაყვანა შემთხვევის ადგილიდან ან თუ ეს შეუძლებელია, პოლიციის გამომძიებელი შემთხვევის ადგილზე.

საგამომიებო მოქმედება, რაც იწვევს ძლიერ ტკივილს, სპეციალური წესებით რეგულირდება. ასეთი საგამომიებო მოქმედების ჩატარება შესაძლებელია მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევაში და მხოლოდ ამ პირის თანხმობით. რა ჩაითვლება გამონაკლის შემთხვევად, ამაზე სსსკ განმარტებას არ აკეთებს². შესაბამისად, ეს ცნება შეფასებითი ცნებაა და ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში უნდა მოხდეს დასაბუთება, რომ მართლაც განსაკუთრებული საგამონაკლისო ვითარებაა შექმნილი. თუ პირს არ შესრულება 16 წელი ან იგი ფსიქიკურად დაავადებულია, მისი თანხმობის გარდა, აუცილებელია მშობლის ან მზრუნველის/მეურვის თანხმობა ან სასამართლოს განჩინება³.

კოდექსი განსაზღვრავს იმ საგამომიებო მოქმედებების ჩამონათვალს, რომელთა ჩატარებისთვისაც აუცილებელია სასამართლოს ნებართვა. კერძოდ, გამომძიებელი უფლებამოსილია სასამართლოს ნებართვის გარეშე ჩაატაროს: საგამომიებო მოქმედება, რომელიც არ არის დაკავშირებული კერძო საკუთრების, მფლობელობის ან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის შეზღუდვასთან;

საგამომიებო მოქმედება, რომელიც დაკავშირებულია კერძო საკუთრების, მფლობელობის ან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის შეზღუდვასთან, თუმცა მესაკუთრე, მფლობელი ან კომუნიკაციის ერთი მხარე თანხმობას აცხადებს საგამომიებო მოქმედების ჩატარებაზე, ანუ საკუთარი კონსტიტუციური უფლების შეზღუდვაზე.

² სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 367

³ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 368

პირველ შემთხვევას უნდა მივაკუთვნოთ, მაგალითად, შემთხვევის ადგილის დათვალიერება ქუჩაში ან საგამომიებო ექსპერიმენტი იმგვარ ადგილზე, რომელიც კერძო საკუთრებას არ წარმოადგენს და არც ვინმეს მფლობელობაშია, ხოლო მეორე შემთხვევას – პირადი ჩხრეკა, როცა გასაჩხრეკი პირი თანხმობას აცხადებს საგამომიებო მოქმედების ჩატარებაზე და მისგან მტკიცებულების ამოღებაზე.

მოსამართლის ნებართვა (განჩინება) აუცილებელია მაშინ, როცა საგამომიებო მოქმედება დაკავშირებულია კერძო საკუთრების, მფლობელობის ან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის შეზღუდვასთან და ამავდროულად პირი, ვისთანაც ტარდება საგამომიებო მოქმედება, უარს აცხადებს საგამომიებო მოქმედების ჩატარებასა და მისგან მტკიცებულების ამოღებაზე.

2012 წლის 22 ივნისს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში განხორციელდა ცვლილება, რის შედეგადაც გაუქმდა გადაუდებელი აუცილებლობით საგამომიებო მოქმედების ჩატარებისას გამომძიებლის მიერ დადგენილების გამოტანის ვალდებულება.

კერძოდ, სსსკ-ის 112-ე მუხლის მე-5 ნაწილიდან, 120-ე მუხლის მე-6 და მე-8 ნაწილებიდან, 121-ე მუხლის მე-2 ნაწილიდან ამოღებულ იქნა სიტყვა „დადგენილება“, თუმცა 120-ე მუხლის სხვა ნაწილებში სიტყვა „დადგენილება“ დარჩა. აღნიშნულმა გამოიწვია ნორმის არაერთგვაროვანი განმარტება.

2015 წლის 19 თებერვალს სსსკ-ის 120-ე მუხლში კვლავ განხორციელდა ცვლილება. მიუხედავად იმისა, რომ ცვლილებას დადგენილების გამოტანის საკითხისადმი 2012 წლის 22 ივნისის ცვლილებისგან განსხვავებული რეგულაციები არ დაუწესებია, სასამართლოში კვლავ ჩამოყალიბდა არაერთგვაროვანი პრაქტიკა. კერძოდ, პირველი ინსტანციის სასამართლოთა გარკვეულმა ნაწილმა დადგენილების გამოტანა გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ჩხრეკა-ამოღების (გარდა დაკავების დროს პირადი ჩხრეკისა) კანონიერად ცნობის აუცილებელ წინაპირობად მიიჩნია.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ერთგვაროვანი პრაქტიკის დამკვიდრების მიზნით და იმის გათვალისწინებით, რომ სსსკ-ის 120-ე მუხლი სპეციალურია სსსკ-ის 112-ე მუხლთან შედარებით, რომელიც საგამომიებო მოქმედების ჩატარების ზოგად წესს განსაზღვრავს, დადგენილების გამოტანა გადაუდებელი აუცილებლობით ჩხრეკისა და ამოღების ჩატარებისას სავალდებულოდ უნდა იქნეს მიჩნეული, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა დაკავებულს გადაუდებელი აუცილებლობით უტარდება პირადი ჩხრეკა⁴.

⁴ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 392

როგორც ცნობილია, ცალკეული სახის საგამომიებო მოქმედებათა ჩატარების ზოგად წესს ადგენს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამისი ნორმები, იგი კანონმდებლობითაა რეგლამენტირებული და გამოძიების პროცესში აუცილებლად უნდა იქნეს დაცული შესაბამისი საგამომიებო მოქმედების ჩატარების დროს. მაგრამ საპროცესო კანონმდებლობა არ ადგენს და ვერც დაადგენს იმას, თუ საპროცესო კანონმდებლობით რეგლამენტირებულ წესთან ერთად რა სახის ტაქტიკური ხერხები უნდა იქნეს გამოყენებული, რომ გამოძიებით მივაღწიოთ სასურველ შედეგს – გამოსაძიებელი შემთხვევის სრულ, ყოველმხრივ გამოკვლევას და მასზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენას.

მაგალითად, საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი, რომ შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, უნდა ჩატარდეს გამომძიებლის ან პროკურორის მიერ ორი დამსწრის მონაწილეობით და რომ შემთხვევის ადგილიდან ამოღებული საგანი და დოკუმენტი უნდა შეიფუთოს და დაილუქოს, მაგრამ კანონმდებელი არ იძლევა და ვერც მოგვცემს იმის რეკომენდაციას, თუ თითოეულ კონკრეტულ სიტუაციაში, კონკრეტულ შემთხვევაში რა სახის სამეცნიერო-ტექნიკური საშუალებები უნდა იქნეს გამოყენებული.

ტაქტიკური ხერხების შერჩევა ხდება და თავს იჩენს არა მარტო გამომძიებლის მიერ გამოსაძიებელ საქმეზე ჩასატარებელ საგამომიებო მოქმედებათა წარმოებისას, არამედ ჩასატარებელ საგამომიებო მოქმედების ჩატარების თანმიმდევრობისას და ამავე მიზნით საქმეზე ჩასატარებელი ოპერატიულ-საგამომიებო ხასიათის ღონისძიებათა სახეობის განსაზღვრისას, მათი ჩატარების დროისა და თანმიმდევრობის საკითხის გარკვევა-გადაწყვეტის დროსაც⁵.

ყოველი კონკრეტული დანაშაულის (მათ შორის ერთგვაროვანი დანაშაულის) გამოძიება იწყება არა ერთი და იმავე სახის საგამომიებო მოქმედების ჩატარებით, არამედ მათი შერჩევა და ჩატარების თანმიმდევრობა უნდა მოხდეს პირველადი მონაცემების საფუძველზე. მაგალითად, მექრთამეობის საქმეზე, ერთ შემთხვევაში, პირველადი საგამომიებო მოქმედებათა ჩატარების სახით შეიძლება მოგვევლინოს ბრალდებულის დაკავება და მისი პირადი ჩხრეკისა და ამოღების ჩატარების აუცილებლობა, მეორე შემთხვევაში, მოწმის დაკითხვა, ბრალდებულის დაკითხვა და სხვა სახის საგამომიებო მოქმედებისა და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარება და სხვ⁶. ტაქტიკური ხერხი თავისი მოცულობით და დანიშნულებით შეიძლება კიდევ უფრო ფართო იყოს, ვიდრე საქმეზე ჩასატარებელი საგამომიებო და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა თანმიმდევრობისა და დროულობის საკითხის გარკვევა. მაგალითად,

⁵ შ. ფაფიაშვილი, „კრიმინალისტიკა“, ტომი II, თბ., 2007, გვ. 301

⁶ იქვე, გვ. 95

გამოძიების დაგეგმვა, როგორც გამომძიებლის სწორი, მიზანდასახული საშუალება, სხვა არა არის რა, თუ არა გამოძიების საერთო ტაქტიკური ხერხი და სხვ.

გამოსაძიებელ საქმეზე დასაშვები ტაქტიკური ხერხების მოდელის ჩამოყალიბებისას, საჭიროა ფართოდ იქნეს გამოყენებული ლოგიკური აზროვნების კანონები, ინდუქციური და დედუქციური კვლევის მეთოდები და ისეთი ფსიქოლოგიური ზემოქმედების ხერხები, რომლებსაც შეუძლიათ გარკვეული გარდატეხა მოახდინონ ბრალდებული პირის ფსიქოლოგიურ განწყობაზე, მასთან ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარებაზე, მისი ნდობის მოპოვებაზე და სხვ. ყოველივე ეს, ცხადია, არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობას, პირიქით, იგი უნდა გამომდინარეობდეს მისგან და უნდა იყოს გამოსაყენებელი ტაქტიკური ხერხის ერთ-ერთ უმთავრეს წყარო, ამასთან, ტაქტიკური ხერხების შერჩევისას შეიძლება გამოყენებულ იქნეს დანაშაულთა გამოძიების პრაქტიკა და ანალოგიის პრინციპი.⁷

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 111-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, მხარეებს საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებისას აქვთ თანაბარი უფლება-მოვალეობები. გამონაკლისს წარმოადგენს ფარული და კომპიუტერულ მონაცემთან დაკავშირებული საგამოძიებო მოქმედებები, რომლის ჩატარების თაობაზე სასამართლოსთვის შუამდგომლობით მიმართვის უფლება აქვს მხოლოდ ბრალდების მხარეს. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, საგამოძიებო მოქმედება, რომელიც ზღუდავს კერძო საკუთრებას, მფლობელობას ან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას, ტარდება მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლოს განჩინებით. გამონაკლის შემთხვევებში, საგამოძიებო მოქმედება გადაუდებელი აუცილებლობისას (მაგალითად, დაყოვნებამ შეიძლება გამოიწვიოს გამოძიებისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი მონაცემების განადგურება) შეიძლება ჩატარდეს სასამართლოს განჩინების გარეშე, გამომძიებლის დადგენილებით, რის შესახებაც მოსამართლეს, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზეც ჩატარდა აღნიშნული საგამოძიებო მოქმედება, ან გამოძიების ადგილის მიხედვით მოსამართლეს პროკურორმა უნდა აცნობოს საგამოძიებო მოქმედების დაწყებიდან 24 საათის განმავლობაში და უნდა გადასცეს სისხლის სამართლის საქმის მასალები, რომლებიც ასაბუთებს საგამოძიებო მოქმედების გადაუდებლად ჩატარების აუცილებლობას. მოსამართლე მასალების შესვლიდან არა უგვიანეს 24 საათისა ზეპირი მოსმენის გარეშე წყვეტს შუამდგომლობას და გამოაქვს განჩინება ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის შესახებ ან ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების უკანონოდ ცნობისა და მიღებული ინფორმაციის დაუშვებელ მტკიცებულებად ცნობის შესახებ (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის მე-

⁷ შ. ფაფიაშვილი, „კრიმინალისტიკა“, ტომი II, თბ., 2007, გვ. 250

5 და მე-6 ნაწილები). ყოველი საგამომიებო მოქმედების თაობაზე დგება საგამომიებო მოქმედების ოქმი, რომელიც შეიძლება დაიწეროს ხელით ან შედგეს ტექნიკური საშუალებით (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 134-ე და 135-ე მუხლები)⁸. დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიღების შემთხვევაში გამომძიებელი ან პროკურორი ვალდებული არიან დაიწყონ გამოძიება. გამომძიებლის მიერ გამოძიების დაწყების თაობაზე დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პროკურორს. გამოძიება იწყება გამომძიებლის ან პროკურორისათვის დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიწოდების შემდეგ, ან თუ დანაშაული გამოვლინდა სისხლის სამართლის პროცესის დროს ან გამოქვეყნდა მასმედიაში. დანაშაულის შესახებ ინფორმაცია შეიძლება ყოს წერილობითი, ზეპირი ან სხვაგვარად დაფიქსირებული, ასევე ანონიმურადაც, თუმცა მხოლოდ ანონიმური ცნობის საფუძველზე დაუშვებელია პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელება.

თუ გამოძიების დაწყების შემდეგ გამოიკვეთა, რომ სისხლის სამართლის საქმის გამოძიება სხვა საგამომიებო ორგანოს კომპეტენციაა, გადაუდებელ საგამომიებო მოქმედებათა ჩატარების შემდეგ, პროკურორი დაუყოვნებლივ გადააგზავნის საქმეს ქვემდებარეობის მიხედვით. გამოძიების ვადა არის საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით დადგენილი სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადა.

პროკურორი / გამომძიებელი ვალდებულია უზრუნველყოს, რომ გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ ინფორმაცია არ გახდეს საჯარო და უფლებამოსილია ამის შესახებ გააფრთხილოს სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილე, რათა მან არ გაამჟღავნოს გამოძიებასთან დაკავშირებული ინფორმაცია.

საგამომიებო მოქმედებების ჩატარებისას მხარეებს თანაბარი უფლება - მოვალეობები გააჩნიათ. დაცვის მხარის დასაბუთებული შუამდგომლობი, სასამართლოს განჩინების საფუძველზე საგამომიებო მოქმედებებს ატარებს გამომძიებელი, რომელიც არ შეიძლება იყოს იგივე პირი, რომელიც მოცემული საქმის წარმოებას ახორციელებს. გამომძიებელს ირჩევს საგამომიებო ორგანოს ხელმძღვანელი. ამ შემთხვევაში, გამომძიებლის ხარჯებს ანაზღაურებს დაცვის მხარე, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ დაასაბუთებს მის მიერ ამ ხარჯების გადახდის შეუძლებლობას.

დაცვის მხარეს არ აქვს უფლება ჩაატაროს ისეთი საგამომიებო მოქმედებები, რომლის განხორციელებისათვის საჭიროა სასამართლოს ნებართვა.

საგამომიებო მოქმედებების ჩატარება დაუშვებელია ღამით, გარდა გადაუდებელი აუცილებლობისა. გამოძიების ჩატარებისას შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მეცნიერულ -

⁸ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 417-418

ტექნიკური საშუალებები და მეთოდები⁹. საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისას იმგვარი საშუალებების გამოყენება, რაც იწვევს ძლიერი ტკივილის შეგრძობას, დასაშვებია მხოლოდ ამ პირის თანხმობით. თუ ამ პირს 16 წელი არ შესრულებია ან ფსიქიკურად დაავადებულია, საჭიროა მშობლის ან მეურვის ან მზრუნველის თანხმობა. თუ საგამოძიებო მოქმედება ითვალისწინებს გაშიშვლებას, შესამოწმებელი პირის მოთხოვნის შემთხვევაში ექსპერტი და მხარე უნდა იყვნენ იმავე სქესის, რომელი სქესისაც არის შესამოქმედებელი პირი.

თუ საგამოძიებო მოქმედება ზღუდავს პირის კერძო საკუთრებას, მფლობელობას ან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას (ჩხრეკა, ამოღება), მაშინ იგი უნდა ჩატარდეს სასამართლოს განჩინებით. მოსამართლე ვალდებულია 24 საათის განმავლობაში ზეპირი მოსმენის გარეშე გადაწყვიტოს შუამდგომლობა. ჩხრეკის ან ამოღების განჩინება ძალადაკარგულად ითვლება, თუ ეს საგამოძიებო მოქმედება არ დაწყებულა 30 დღის განმავლობაში.

გადაუდებელი აუცილებლობისას, როდესაც დაყოვნებამ შეიძლება გამოიწვიოს გამოძიებისათვის მნიშვნელოვანი მონაცემების განადგურება ან როცა დაყოვნება შეუძლებელს გახდის ამგვარი ინფორმაციის მოპოვებას, ან როცა საქმისათვის საჭირო ინფორმაცია ან დოკუმენტი აღმოჩენილ იქნა სხვა საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების დროს (ზედაპირული დათვალიერებისას), ან როცა არსებობს სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის ხელყოფის საფრთხე, საგამოძიებო მოქმედება შეიძლება ჩატარდეს სასამართლოს განჩინების გარეშეც, რის შესახებაც მოსამართლეს უნდა ეცნობოს საგამოძიებო მოქმედების დაწყებიდან 24 საათში. ამავე ვადაში, ზეპირი მოსმენის გარეშე მოსამართლე წყვეტს შუამდგომლობას და გამოაქვს განჩინება ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერების ან უკანონობის შესახებ.

1.2. საგამოძიებო მოქმედებები

მასასადამე, საგამოძიებო მოქმედება არის საპროცესო ღონისძიება და იგი სისხლის სამართლის პროცესის ფარგლებში მხარის ინიციატივით ტარდება მტკიცებულებების მოპოვების ან სისხლის სამართლის საქმისათვის მნიშვნელოვანი გარემოებების გამოვლენის მიზნით. საგამოძიებო მოქმედებებს მიეკუთვნება:

- გამოკითხვა,

⁹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 367

- დაკითხვა,
- ამოღება,
- ჩხრეკა,
- დათვალიერება,
- საგამომიებო ექსპერიმენტი,
- ამოსაცნობად წარდგენა,
- ექსპუმაცია
- საბანკო ანგარიშების მონიტორინგი
- დოკუმენტაციის არ ინფორმაციის გამოთხოვა
- შინაარსობრივი მონცემების მოპოპვება

1.2.1. გამოკითხვა და დაკითხვა

სისხლის სამართლის საქმის გამოძიების მანძილზე მხარეებს აქვთ უფლება ნებაყოფლობით გამოკითხონ ნებისმიერი პირი, ვინც შეიძლება ფლობდეს საქმისათვის მნიშვნელოვან ინფორმაციას. ასეთი სახით გამოკითხული პირი არ იქნის მოწმის სტატუსს. გამოკითხვის ოქმი წარმოადგენს საფუძველს იმისათვის, რომ გამოკითხული პირი დაკითხულ იქნეს მოწმის სახით. გამოკითხვის დროს დაუშვებელია, რომ გამოსაკითხი პირი აიძულონ, წარმოადგინოს მტკიცებულება ან გასცეს ინფორმაცია.

გამოკითხვის დროს, გამოსაკითხ პირს უფლება აქვს არ მისცეს ინფორმაცია საკუთარი თავის წინააღმდეგ, ასევე აქვს უფლება საკუთარი ხარჯით ისარგებლოს ადვოკატის მომსახურებით. მნიშვნელოვანია, რომ გამოსაკითხ პირს გამოკითხვის დაწყებამდე მიეცეს განმარტება ამ უფლებების შესახებ, რათა მან შეძლოს სურვილის შემთხვევაში მისთვის მინიჭებული უფლებების რეალიზება.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, მხარეს გამოკითხვის დაწყებამდე ევალება დაადგინოს გამოსაკითხი პირის ვინაობა და სხვა აუცილებელი ინფორმაცია, რაც უნდა აღინიშნოს გამოკითხვის ოქმში. თუ რა იგულისხმება სხვა აუცილებელ ინფორმაციაში, კანონი არ შეიცავს მითითებას ამასთან დაკავშირებით, აღნიშნული ინფორმაციის შერჩევა და მითითება დამოკიდებულია თავად მხარეზე, რომელიც გამოკითხვას აწარმოებს. მთავარია, რომ ოქმში აღნიშნული იყოს ის მინიმალური მონაცემი, რომელთა აღნიშვნის ვალდებულება კანონით პირდაპირ არის გათვალისწინებული¹⁰.

¹⁰ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 378

მოწმის, დაზარალებულის და ბრალდებულის ჩვენება მტკიცებულების რთული სახეა, რომელიც ზოგჯერ ფორმირდება ისეთი ადამიანების გონებაში, რომლებიც ვერ ათვისებენ მომხდარს, მაგრამ ამავე დროს განსაკუთრებით საჭიროა ობიექტური რეალობის დადგენისათვის. გასათვალისწინებელია ის ფაქტორიც, რომ სისხლის სამართლის საქმეების ბედი დამოკიდებულია ამ ჩვენებებზე, რადგან უმეტეს წილად ისინი წარმოადგენენ მტკიცებულების დამოუკიდებელ სახეს. აქედან გამომდინარე მოწმის, დაზარალებულის და ბრალდებულის ჩვენების სისრულის და მართებულობის დადგენა წარმოადგენს გამოძიებისათვის ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მოთხოვნით, ჩვენების სისრულის დადგენა გულისხმობს ყველა არსებული მტკიცებულების ცალ-ცალკე გამოკვლევას, მათი სხვა მტკიცებულებებით გადამოწმებას ანუ ჩვენების სისრულე წარმოადგენს გარკვეული ტაქტიკური, ფსიქოლოგიური, პროცესუალური თუ ტექნიკური ხერხებისა და საშუალებების ერთობლიობით მათ ფორმირებას, რის მიხედვითაც გამოგვაქვს დასკვნა რაიმე ფაქტების, გარემოებების და მოვლენების გარშემო. აღსანიშნავია ისიც, რომ ჩვენების შინაგანი მხარის სისრულე გულისხმობს მოწმის, დაზარალებულის და ბრალდებულის ჩვენებაში არსებული გონებრივი დასკვნების და ფიზიკური შესაძლებლობების დეტალურ კვლევას.

ამავე დროს დადგენილია, რომ გარკვეულ შემთხვევებში გამომძიებლები ცდილობენ გვერდი აუარონ ამ პრობლემას, რადგან არ იციან, როგორი ინტერპრეტაცია გაუკეთონ ამგვარ მოვლენებს.

სირთულეს ჩვენების დიაგნოსტიკაში და შეფასებაში, რომლებიც შეიცავენ გაუთვით-ცნობიერებელ შეცდომებს, წარმოადგენს მათი ფსიქოლოგიური არსი. უნებური შეცდომები ჩვენებებში არის ადამიანის ფსიქიკის გაუთვითცნობიერებულ და გაუთვითცნობიერებელ კომპონენტებს შორის გაუაზრებელი და არაკონტროლირებადი ურთიერთქმედების შედეგი, რომელიც განისაზღვრება პიროვნების ინდივიდუალურობით: განწყობით, მიზანმიმართულებით, ტემპერამენტით, კულტურული, ეთნიკური, ეროვნული თავისებურებებით.

დაკითხვის არსებული ტაქტიკურ-ფსიქოლოგიური ხერხები, რომლებიც შემუშავებულია ჯერ კიდევ საბჭოური მმართველობისას, 1960-70 წლების პერიოდში, საჭიროებს გაუმჯობესებას, რაც გამოწვეულია საზოგადოებაში სოციალურ-ეკონომიკური ცვლილებებით და მსოფლიოში სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესით.

ფსიქოლოგიურ-ტაქტიკური ხერხების გაუმჯობესებაში ვგულისხმობთ, პროცესის მონაწილეების ცნობიერებაში და ქვეცნობიერებაში გამომძიებლის ღრმად ჩაწვდომას არა მარტო ლოგიკური ურთიერთქმედების, არამედ ემოციურ ქცევის დონეზეც.

თავისთავად ცხადია, რომ ჩვენების მიღების და ანალიზის ტაქტიკურ-ფსიქოლოგიური ხერხების გაუმჯობესება ითვალისწინებს და ითხოვს გამომძიებლის პროფესიული დონის ამაღლებას. უმეტესი ყურადღება ამ კონტექსტში დათმობილი აქვს გამომძიებლის პროფესიული ცოდნის დონის ისეთ საკითხებს, როგორცაა დაკვირვება - დაკითხვის პერიოდში დასაკითხის რეაქციების შესწავლას; კომუნიკაბელურობა - როგორც ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარების საშუალება; მოქნილობა - ანუ ტაქტიკურ არსენალში საკმაო რაოდენობის ტაქტიკური ხერხების ქონა, კონფლიქტური სიტუაციიდან გამოსვლისათვის და საგამომიებო სიტუაციის დიაგნოსტიკისათვის.

დაკითხვა - ყველაზე გავრცელებული საგამომიებო და სასამართლო მოქმედებაა, იგი მართლმსაჯულებაში მტკიცებულების მიღების და შემოწმების ერთ-ერთი პირველი პროცესუალური მოქმედებაა.

დაკითხვა საკმაოდ რთული ფსიქოლოგიური პროცესია. ადამიანის მოქმედება ანუ ქცევა მხოლოდ ფიზიკურ პროცესს არ წარმოადგენს. ქცევა არის იარაღი, საშუალება, რომლის მეშვეობითაც ორგანიზმი გარემოს ერგება. მას, როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქიკური მხარეც გააჩნია. ამა თუ იმ მოქმედების განხორციელებაში არსებით როლს ფსიქიკური პროცესები ასრულებენ. ადამიანის გარკვეული მოქმედების ძირითად მომენტს წარმოადგენს საგნის ან მოვლენის აღქმა, მსჯელობა, მოქმედების მიზნის დასახვა, მისი წარმოდგენა, სურვილი, მისწრაფება, შეფასება და ა.შ.¹¹.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის თანახმად, ყველას, ვისაც ბრალად ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა, აქვს როგორც მინიმუმ, შემდეგი უფლებები პირადად ან სხვების მეშვეობით დაკითხოს ბრალდების მოწმეები და ჰქონდეს უფლება, რომ გამოიძახოს და დაჰკითხოს დაცვის მოწმეები ბრალდების მოწმეებთან თანაბარ პირობებში („ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენცია“, მე-6 მუხლის მე-3 (დ) პუნქტი).

სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის თანახმად, მისთვის წარდგენილი ნებისმიერი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების საფუძვლიანობის განსაზღვრისას ყველას აქვს უფლება, როგორც მინიმუმ მიიღოს შემდეგი გარანტიები სრული თანასწორობის საფუძველზე: პირადად ან სხვების მეშვეობით დაჰკითხოს ბრალდების მოწმეები და ჰქონდეს უფლება, რომ გამოიძახონ და დაჰკითხონ დაცვის მოწმეები ბრალდების მოწმეებთან თანაბარ პირობებში („სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი“, მე-14 მუხლის მე-3 (ე) პუნქტი).

¹¹ გ. დეკანოზიშვილი, დაკითხვის თანამედროვე პრობლემები სისხლისსამართალწარმოებაში და კრიმინალისტიკაში, თბ., 2010, გვ. 15-16

1998 წლის 31 დეკემბრის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი დღეს მოქმედი სისხლის სამართლის პროცესისაგან განსხვავებულად აწესრიგებდა გამოძიების სტადიაზე მოწმის დაკითხვას. 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად (305 მუხლი), პირის მოწმის სახით დაკითხვას ახდენდა გამომძიებელი და დაკითხვის ოქმი წარმოადგენდა მტკიცებულებას. დღეს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი გამოძიების სტადიაზე მოწმის დაკითხვას ითვალისწინებს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევაში, მაშინ, როდესაც საჭირო ხდება მოწმის ჩვენების დეკონირება. სხვა შემთხვევაში კი მოწმე იკითხება სასამართლო სხდომაზე. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 24-ე პუნქტის შესაბამისად, მოწმის ჩვენება არის მოწმის მიერ სასამართლოში მიცემული ინფორმაცია სისხლის სამართლის საქმის გარემოებათა შესახებ. ნორმის მიზანია გამოძიების ეტაპზე დაკითხვის წესის განსაზღვრა.

დაკითხვა შესაძლებელია იყოს პირველადი, განმეორებითი ან დამატებითი. განმეორებითი დაკითხვა ტარდება იმ შემთხვევაში, თუ პირველადი დაკითხვის შედეგად მიღებული ინფორმაციის სისწორე და დასაკითხი პიროვნებისაგან მოყვანილი (მონაყოლი) ფაქტები ეჭვს იწვევს, ხოლო რაც შეეხება დამატებით დაკითხვას, მოცემულ შემთხვევაში ხდება იმ გარემოებებისა და ფაქტების დადგენა-დაზუსტება, რომლებიც პირველადი დაკითხვის დროს იქნა მიღებული¹².

დაკითხვის ძირითადი ამოცანა სწორედ ის არის, რომ დასაკითხი პირისაგან მიღებულ იქნას სწორი და ზუსტი ინფორმაცია მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით. ამ ინფორმაციის მიღება გარკვეულწილად ძნელიც კი არის ცალკეულ შემთხვევებში, თუნდაც მაშინ, როდესაც დასაკითხი პიროვნება აშკარად არ გვაძლევს და არც სურს მოგვცეს ზუსტი ჩვენება.

დაკითხვა, ისევე როგორც გამოკითხვა და გამოძიების მთელი პროცესი, უნდა მიმდინარეობდეს საპროცესო კოდექსთან შესაბამისობაში, მუქარის, ფიზიკური და ფსიქიკური ძალადობის გარეშე. დასაკითხი პირები (მოწმე, დაზარალებული, ბრალდებული) არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან ფსიქიკური თავისებურებებით, ცხოვრებისეული გამოცდილებებით, განათლებითა და მრავალი სხვა თვისებით. ასევე განსხვავებულია მათი დამოკიდებულება მომხდარ ფაქტთან და მიმდინარე გამოძიებასთან დაკავშირებით. ასე მაგალითად, მოწმეები და დაზარალებულები, ხშირ შემთხვევაში, ეხმარებიან გამოძიებას ან არ იჩენენ მაინცდამაინც დიდ ინტერესს მომხდართან დაკავშირებით. ყოველივე ეს თითოეული პიროვნებისადმი, მათი თავისებურებებიდან გამომდინარე, ინდივიდუალურ მიდგომასა და დაკითხვის ტაქტიკური ხერხების გამოყენებას საჭიროებს.

¹² გ. დეკანოზიშვილი, დაკითხვის თანამედროვე პრობლემები სისხლისსამართალწარმოებაში და კრიმინალისტიკაში, თბ., 2010, გვ. 16

იმისათვის, რომ დაკითხვა წარმატებული იყოს, დამკითხავს უნდა ჰქონდეს ისეთი განსაკუთრებული პიროვნული თვისებები, რომლებიც დასაკითხ პიროვნების ნდობას გამოიწვევენ. დაკითხვის მწარმოებელი პირი უნდა იყოს ობიექტური, პრინციპული, ტაქტიკური, მომთხოვნი და ყურადღებიანი. არაკორექტული, უხეში დამოკიდებულება მისი მხრიდან, ხშირ შემთხვევაში, მოქმედებს დასაკითხი პიროვნების ფსიქიკაზე, რაც შემდეგში უარყოფითად მოქმედებს ზუსტი ჩვენების მიღებაზე.

1.2.2. ჩხრეკა და ამოღება

ჩხრეკა და ამოღება წარმოადგენს პირის პირადი ცხოვრების უფლებაში მასშტაბურ ჩარევას, რომლის საფუძველზეც ხდება საქმისათვის მნიშვნელოვანი საგნის, დოკუმენტის, ნივთიერების ან ინფორმაციის შემცველი სხვა საშუალების მოძებნა, ამოღება და საქმეზე მისი გამოყენება. აღნიშნულის გამო, კანონმდებლობის მიხედვით, ჩხრეკა და ამოღება, ძირითად შემთხვევებში, ტარდება სასამართლოს წინასწარი ნებართვით. თუმცა, როდესაც არსებობს ისეთი უკიდურესი ვითარება, რომ ჩხრეკის ან ამოღების დაწყების თუნდაც მცირე ხნით დაყოვნებამ შეიძლება გამოუსწორებელი შედეგები გამოიწვიოს, შესაძლებელია, აღნიშნული საგამომიებო მოქმედებები ჩატარდეს სასამართლოს ნებართვის გარეშე, პროკურორის ან გამომძიებლის დადგენილების საფუძველზე.¹³ ამდენად, კანონმდებლის მოთხოვნაა, ჩხრეკა და ამოღება გადაუდებელი აუცილებლობის მოტივით მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში ჩატარდეს და ძირითად წესად საგამომიებო მოქმედებების დაწყებამდე სასამართლოს მხრიდან ნებართვის გაცემას განსაზღვრავს. მნიშვნელოვანია, რომ ბრალდების ორგანოებმა ჩხრეკის ან ამოღების განხორციელებამდე, ყველა შესაძლო შემთხვევაში, გამოიყენონ აღნიშნული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების ძირითადი წესი და მიმართონ სასამართლოს ნებართვის მისაღებად. სასამართლოს განჩინების გარეშე ზემოხსენებული საგამომიებო მოქმედება უნდა განახორციელონ მხოლოდ გამონაკლის, საგანგებო სიტუაციებში, როდესაც დაყოვნება საფრთხეს უქმნის ჩხრეკის ან ამოღების შედეგებს.¹⁴ ამასთან, პროკურორმა უნდა დაასაბუთოს, რატომ არსებობდა გადაუდებელი აუცილებლობის ვითარება. მხოლოდ ჰიპოთეტური მოსაზრებები ან, კრიმინალური გამოცდილებიდან გამომდინარე, საქმესთან კავშირის არმქონე ვარაუდები არ არის საკმარისი, რომ მათზე დაყრდნობით გადაუდებელი აუცილებლობის ვითარება დასაბუთდეს. ბრალდების მხარის გარდა, კანონმდებლობა სასამართლოსაც ავალდებულებს, აბსტრაქტული მითითებების ნაცვლად, შეამოწმოს, არსებობდა თუ არა გადაუდებელი აუცილებლობის ვითარება და ჰქონდა თუ არა ბრალდების ორგანოებს უფლება,

¹³ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის 1-ლი და მე-5 ნაწილები

¹⁴ შვაბე, ი. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, თბილისი, 2011, გვ. 238

მოსამართლის წინასწარი ნებართვის გარეშე დაეწყოთ საგამომიებო მოქმედება. დასაბუთების ვალდებულება ვრცელდება არა მხოლოდ განაჩენზე, არამედ სასამართლოს ნებისმიერ გადაწყვეტილებაზე,¹⁵ მათ შორის, ჩხრეკისა და ამოღების შესახებ მიღებულ განჩინებებზე.

ამოღებისა და ჩხრეკის პროცედურა და წესები - ეს ის საკითხებია, რომლებიც, ხშირად, ამა თუ იმ კონკრეტული საქმის სასამართლო განხილვისას პრეტენზიების საგანი ხდება. "ჩხრეკა და ამოღება კანონდარღვევით განხორციელდა", - ეს ფრაზები სასამართლო პროცესებზე ხშირად ისმის. მართლმსაჯულებას კი ამა თუ იმ კონკრეტულ შემთხვევაში, ასევე ხშირად უწევს ჩატარებული ჩხრეკისა და ამოღების კანონიერების გადამოწმება ობიექტური და სამართლიანი განაჩენის გამოსატანად. კანონი ამოღებისა და ჩხრეკის მიზანსაც და საფუძველსაც ითვალისწინებს. გარდა ამისა, მკაცრად არის გაწერილი ამ პროცედურების წესები, რომელთა დაცვაც სავალდებულოა. კანონით, დასაბუთებული ვარაუდის არსებობის შემთხვევაში, ამოღება და ჩხრეკა ტარდება იმ მიზნით, რომ აღმოჩენილი და ამოღებული იყოს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება ან ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტი. ასევე, ჩხრეკა შეიძლება ჩატარდეს ძებნილის ან ცხედრის აღმოსაჩენად. ზემოთ დასახელებული საგნები შეიძლება ამოღებული იყოს, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ ის ინახება გარკვეულ ადგილზე, გარკვეულ პირთან და მისი ძებნა საჭირო არ არის. ასევე, ჩხრეკა შეიძლება ჩატარდეს, თუკი არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ დოკუმენტები ან საგნები ინახება გარკვეულ ადგილზე, გარკვეულ პირთან და მის აღმოსაჩენად საჭიროა ძებნა. ამოღებასა და ჩხრეკაზე ხორციელდება სასამართლო კონტროლი. ამოღების ან ჩხრეკის ჩატარების შესახებ სასამართლოს განჩინების, ხოლო გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში - დადგენილების საფუძველზე, გამომძიებელს უფლება აქვს, მტკიცებულების აღმოსაჩენად და ამოსაღებად შევიდეს საცავში, სადგომში, სათავსოში ან სხვა მფლობელობაში.

რაც მთავარია, ამოღების ან ჩხრეკის დაწყების წინ, გამომძიებელი ვალდებულია სასამართლოს განჩინება, ხოლო გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში - დადგენილება გააცნოს პირს, რომელთანაც ტარდება ამოღება ან ჩხრეკა. დადგენილების გაცნობა პირმა უნდა დაადასტუროს ხელმოწერით. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად, გამომძიებელს უფლება აქვს, ამოღების ან ჩხრეკის ადგილზე მყოფ ან იქ მისულ პირებს ამოღების ან ჩხრეკის დამთავრებამდე აუკრძალოს წასვლა, ერთმანეთთან ან სხვა პირთან ურთიერთობა, რაც ოქმში აუცილებლად უნდა აისახოს. გამომძიებელმა, პირს, რომელთანაც ტარდება ამოღება ან ჩხრეკა, თავდაპირველად, უნდა შესთავაზოს ამოსაღები საგნის

¹⁵ ტრექსელი, შ. „ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში“, თბილისი, 2009. გვ. 126.

ნებაყოფლობით გადაცემა. ხოლო, უარის თქმის ან არასრულად გადაცემის შემთხვევაში, ამოღება ხდება იძულებით¹⁶.

ამოღების შემდეგ, ნივთი თუ დოკუმენტი დაწვრილებით უნდა აღიწეროს, დაილუქოს და შესაძლებლობის შემთხვევაში, შეიფუთოს. შეფუთულ ნივთზე ლუქის გარდა აღინიშნება თარიღი და იმ პირთა ხელმოწერები, რომლებიც მონაწილეობდნენ საგამომიებო მოქმედებაში. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამისად, ამოღების ან ჩხრეკის ჩატარებისას გამომძიებელს უფლება აქვს, გააღოს დაკეტილი საცავი, სადგომი და სათავსო, თუ გასაჩხრეკი უარს ამბობს, ნებაყოფლობით გააღოს ისინი. დასაშვებია ჩხრეკის ან ამოღების ადგილზე მყოფი პირის პირადი ჩხრეკაც, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ მან დამალა ამოსაღები საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება თუ ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტი. ასეთი შემთხვევა ითვლება გადაუდებელ აუცილებლობად და პირადი ჩხრეკა ტარდება სასამართლოს განჩინების და გამომძიებლის დადგენილების გარეშე. თუმცა, მის კანონიერებას ამოწმებს სასამართლო¹⁷.

პროკურორს, გამომძიებელს, დაკავების უფლებამოსილებით აღჭურვილ პირს უფლება აქვს, დასაბუთებული ვარაუდის არსებობისას პირადი ჩხრეკით ამოიღონ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება თუ ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტი, რომელიც აღმოჩენილია პირის ტანსაცმელზე, მის ხელთ არსებულ ნივთში ან სატრანსპორტო საშუალებაში, სხეულზე ან სხეულში. თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ დაკავებულს აქვს იარაღი ან აპირებს თავიდან მოიშოროს დანაშაულის ჩადენაში მისი მამხილებელი მტკიცებულებები, დამკავებელ თანამდებობის პირს უფლება აქვს, ჩაატაროს ჩხრეკა სასამართლოს განჩინების და გამომძიებლის დადგენილების გარეშე, რაც უნდა დაფიქსირდეს დაკავების ოქმში. ჩხრეკის ან ამოღების კანონიერებას ამოწმებს სასამართლო. იმ შემთხვევაში, თუ პირადი ჩხრეკისას პირი უნდა გააშიშვლონ, ეს მოქმედება უნდა ჩაატაროს იმავე სქესის პირმა. თუკი ამოღებულ საგანს, დოკუმენტს, ნივთიერებას თუ ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტს მხარე სასამართლოში მტკიცებულებად არ წარადგენას, იგი, როგორც წესი, უბრუნდება იმ პირს, რომლისგანაც ამოიღეს. კანონით, დაუშვებელია მასმედიის, გამომცემლობის რედაქციაში, სამეცნიერო, საგანმანათლებლო, რელიგიურ, საზოგადოებრივ ორგანიზაციასა და პოლიტიკური პარტიის სათავსოში ჩხრეკა, ამოღება ან დაყადაღება. ოღონდაც ეს აკრძალვა არ ვრცელდება იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ ამოსაღები დანაშაულის საგანი ან იარაღია. სასამართლო უფლებამოსილია გამოიტანოს განჩინება ჩხრეკის, ამოღების ან დაყადაღების შესახებ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს აშკარა და დამაჯერებელი დასაბუთება, რომ ამ საგამომიებო მოქმედების ჩატარება არ

¹⁶ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 388

¹⁷ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, თბ., 2010, მ. 142.

გამოიწვევს საქართველოს კონსტიტუციით დაცული სიტყვის, აზრის, სინდისის თავისუფლების, აღმსარებლობის, რწმენის ან გაერთიანების უფლების ხელყოფას. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი მკაცრად განსაზღვრავს, რომ ეს საგამომიებო მოქმედება უნდა ჩატარდეს უფლებათა და თავისუფლებათა ყველაზე მინიმალურად შემზღუდველი ფორმით. დიპლომატიური წარმომადგენლობის ტერიტორიაზე, დიპლომატიური იმუნიტეტის მქონე პირის, ასევე, მის ან მისი ოჯახის წევრის მიერ დაკავებულ შენობასა და სატრანსპორტო საშუალებაში ამოღება ან ჩხრეკა დასაშვებია მხოლოდ დიპლომატიური წარმომადგენლობის ხელმძღვანელის თანხმობით. თანხმობის გამოთხოვა ხდება საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს მეშვეობით. ამოღების ან ჩხრეკის ჩატარებისას საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენლის დასწრება სავალდებულოა.

1.2.3. დათვალიერება

სსსკ-ის 125-ე მუხლი განსაზღვრავს დათვალიერების ჩატარების მიზნებსა და საფუძველს. დათვალიერება საგამომიებო მოქმედების ერთ-ერთი სახეა, რომელსაც გამომძიებელი ატარებს იმ მიზნით, რომ:

- აღმოჩენილ იქნეს დანაშაულის კვალი (მაგალითად, თითის ანაბეჭდი, სისხლის ლაქა, თმის ღერი, ქსოვილის ბოჭკო, ფეხის კვალი და სხვა);
- აღმოჩენილ იქნეს ნივთიერი მტკიცებულება (დანაშაულის ჩადენის იარაღი, მაგალითად, დანა, ცეცხლსასროლი იარაღი; დანაშაულის საგანი, მაგალითად, კარის ან ფანჯრის გასაღებად გამოყენებული ხელსაწყო);
- გაირკვეს შემთხვევის ვითარება (მაგალითად, რა გარემოებებში მოხდა დანაშაული);
- გაირკვეს საქმისთვის მნიშვნელობის მქონე სხვა გარემოება.

მართალია, სსსკ-ი დათვალიერების სახეებს სახელდებით არ ჩამოთვლის, თუმცა სსსკ-ის 125-128-ე მუხლების ანალიზის საფუძველზე შესაძლებელია დათვალიერების შემდეგი სახეების გამოყოფა:

- შემთხვევის ადგილის დათვალიერება;
- სხვა ადგილის დათვალიერება (საცავი, სადგომი, სათავსი);
- გვამის დათვალიერება;
- საგნის/დოკუმენტის/ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტის დათვალიერება.

შემთხვევის ადგილად მიიჩნევა ადგილი, სადაც მოხდა დანაშაული ან აღმოჩენილია მისი კვალი.

დათვალიერებას გამომძიებელი ატარებს კანონით განსაზღვრული გარკვეული წესის დაცვით. აღნიშნული წესი განსხვავებულია დასათვალიერებელი ადგილის, საგნის, დოკუმენტის და ინფორმაციის შემცველი ობიექტის მიხედვით.

თუ დათვალიერება ეხება კერძო საკუთრებას, ის ტარდება მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლოს განჩინებით. კერძო საკუთრებაში სასამართლოს განჩინების გარეშე დათვალიერების ჩატარება დასაშვებია თუ სახეზეა გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევა ან მესაკუთრე/მფლობელი წერილობით გამოხატავს თანხმობას დათვალიერების ჩატარებაზე.

კერძო საკუთრებაში დათვალიერებას გამომძიებელი შემდეგი პროცედურის დაცვით ატარებს: პირველ რიგში, არკვევს მესაკუთრის/მფლობელის პოზიციას. თანხმობის შემთხვევაში (რომელიც წერილობით უნდა გაფორმდეს), ატარებს საგამომძიებო მოქმედებას და ადგენს დათვალიერების ოქმს. უარის შემთხვევაში (რომელიც წერილობით უნდა გაფორმდეს), ან თუ ვერ დგინდება დასათვალიერებელი ობიექტის მესაკუთრე, მფლობელი, სხვა უფლებამოსილი პირი ან თუ შეუძლებელია მათგან თანხმობის მიღება, გამომძიებელი იღებს დათვალიერების სასამართლოს განჩინებით, ან განჩინების გარეშე, გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარების გადაწყვეტილებას¹⁸.

მაგალითად, ბინაში მოხდა მკვლელობა. დანაშაულის კვალის (სისხლის ლაქების, ფეხის კვალის) და ნივთიერი მტკიცებულების (ცეცხლსასროლი იარაღის) აღმოჩენის მიზნით, გამომძიებელმა გადაწყვიტა დაათვალიეროს შემთხვევის ადგილი. იმის გათვალისწინებით, რომ ბინა კერძო საკუთრებას წარმოადგენს, დათვალიერების დაწყებამდე გამომძიებელმა უნდა გაარკვიოს ბინის მესაკუთრის პოზიცია დათვალიერების ჩატარებაზე, განუმარტოს მესაკუთრეს, რომ დათვალიერების პროცესში შესაძლებელია ამოღებულ იქნეს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ინფორმაციის შემცველი ნებისმიერი ობიექტი და სთხოვოს მას თანხმობა დათვალიერების ჩატარებაზე. თანხმობის შემთხვევაში (რომელიც წერილობით უნდა გაფორმდეს), ჩატაროს დათვალიერება და შეადგინოს შესაბამისი ოქმი, ხოლო უარის შემთხვევაში (რომელიც ასევე წერილობით უნდა გაფორმდეს), მიიღოს დათვალიერების სასამართლოს განჩინებით ან გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარების გადაწყვეტილება.

დათვალიერება შეიძლება ჩატარდეს გადაუდებელად, მოსამართლის განჩინების გარეშე, თუ:

- დაყოვნება გამოიწვევს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე საგნის, დოკუმენტის, ნივთიერების ან ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტის განადგურებას;

¹⁸ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 399-400

- დაყოვნება შეუძლებელს გახდის საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე საგნის, დოკუმენტის, ნივთიერების ან ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტის მოპოვებას;

- საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება ან ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტი აღმოჩენილია სხვა საგამომიებო მოქმედების ჩატარებისას, ზედაპირული დათვალიერების შედეგად;

- არსებობს სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის ხელყოფის რეალური საფრთხე.

დათვალიერება, რომელიც არ ზღუდავს კერძო საკუთრებას, ტარდება მოსამართლის განჩინების გარეშე. ამგვარი დათვალიერება არც გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებულად მიიჩნევა და შესაბამისად, არ საჭიროებს სასამართლოს მხრიდან კანონიერების შემოწმებას. გამომძიებელი ადგენს მხოლოდ დათვალიერების ოქმს.

მაგალითად, ქუჩაში, ავტომანქანების სავალ გზაზე მოხდა მკვლელობა. დანაშაულის კვალის (სისხლის ლაქების, ფეხის კვალის) და ნივთიერი მტკიცებულების (ცეცხლსასროლი იარაღის) აღმოჩენის მიზნით, გამომძიებელმა გადაწყვიტა დაათვალიეროს შემთხვევის ადგილი. იმის გათვალისწინებით, რომ აღნიშნული ტერიტორია არ წარმოადგენს კერძო საკუთრებას, გამომძიებელს დათვალიერების დასაწყებად არ ესაჭიროება ვინმეს წერილობითი თანხმობა, ხოლო უარის შემთხვევაში, სასამართლოს განჩინება. ამგვარი დათვალიერება არც გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებულად მიიჩნევა. გამომძიებელი უფლებამოსილია დაათვალიეროს ქუჩა, კერძოდ, ავტომანქანების სავალი გზის ის მონაკვეთი, სადაც დანაშაული მოხდა ან აღმოჩენილია მისი კვალი, რის შემდეგაც უნდა შეადგინოს დათვალიერების ოქმი.

დათვალიერების დროს აღმოჩენილი საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება თუ ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტი, რომელსაც საქმისთვის მტკიცებულების მნიშვნელობა აქვს, გამომძიებელმა უნდა ამოიღოს. ამ შემთხვევაში ცალკე ამოღების ოქმის შედგენა, საერთო წესით ამოღების დაკანონება ან/და შესაძლო ამოღების ჩატარების თაობაზე სასამართლოსგან წინასწარ ნებართვის გამოთხოვა აუცილებელი არ არის. თუ ამოღება დათვალიერების დროს ხდება, გამომძიებელი ადგენს მხოლოდ დათვალიერების ოქმს, სადაც აკეთებს შესაბამის აღნიშვნას ნივთების ამოღების, მათი რაოდენობის, სახეობის, ინდივიდუალური და გვარეობითი ნიშნების შესახებ. ნორმის ამგვარი განმარტება გამოწვეულია იმით, რომ საგამომიებო მოქმედება ამოღებისგან განსხვავებით, დათვალიერების მიზანი იმთავითვე საგნის, დოკუმენტის, ნივთიერების თუ ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტის ამოღება არ არის. ამასთან, როგორც ზემოთ აღინიშნა, დანაშაულის კვალის და ნივთიერი მტკიცებულების აღმოჩენის მიზანი თავის თავში მათ ამოღებასაც მოიცავს. გარდა ამისა, ამგვარი განმარტების შესაძლებლობას იძლევა თავად სსსკ-ის 126-ე მუხლი, რომელიც ფაქტობრივად დათვალიერების დროს აღმოჩენილი

საგნის, დოკუმენტის, ნივთიერების, თუ ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტის ამოღების წესს განსაზღვრავს.

დათვალიერებაში, ისევე როგორც ნებისმიერ სხვა საგამოძიებო მოქმედებაში, შეიძლება მონაწილეობა მიიღოს ექსპერტმა, თარჯიმანმა და პროცესის სხვა მონაწილემ სსკ-ით გათვალისწინებულ შემთხვევაში და დადგენილი წესით. მაგალითად, თუ დათვალიერების ჩატარება განსაკუთრებულ პროფესიულ ცოდნას მოითხოვს, მხარე მას ატარებს ექსპერტის მონაწილეობით, ან/და თუ დათვალიერების რომელიმე მონაწილემ არ იცის სამართალწარმოების ენა, მხარე მას ატარებს თარჯიმნის მონაწილეობით.

1.2.4. საგამოძიებო ექსპერიმენტი

ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ერთ-ერთი დადებითი მხარე გამოიხატება მასში, რომ კანონმდებელმა არა მარტო დროში დააჩქარა მართლმსაჯულების განხორციელება, არამედ უფრო გაამარტივა და დახვეწა ცალკეული საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების პროცედურული წესები, რითაც პრაქტიკოსი მუშაკებისათვის უფრო ადვილად გამოსაყენებელი გახდა.

ამის მკაფიო გამოხატულებაა ის, რომ ისეთი უმნიშვნელოვანესი საგამოძიებო მოქმედებები, როგორცაა საგამოძიებო ექსპერიმენტის და ჩვენების ადგილზე შემოწმების პროცედურული წესები, დარეგულირებულია ერთ მუხლში (სსსკ 130 მ), მაშინ, როდესაც წინა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით ორივე მათგანი დამოუკიდებელ საგამოძიებო მოქმედებად ითვლებოდა და მათი ჩატარების პროცედურულ წესებს ორი (40-41) თავი ჰქონდათ დათმობილი. ამდენად, სავსებით სამართლიანად საგამოძიებო ექსპერიმენტებთან ერთად ჩვენების ადგილზე შემოწმებამაც (საგამოძიებო ექსპერიმენტის სახელწოდებით) დაიმკვიდრა ადგილი ქართულ სისხლის სამართალწარმოების პროცესში¹⁹.

ამ საკითხზე შემთხვევით არ გაგვიმახვილებია ყურადღება, რადგანაც საგამოძიებო ექსპერიმენტის, საპროცესო კოდექსში ცალკე დამოუკიდებელ საგამოძიებო მოქმედების არსებობის შესახებ ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში დავა არასოდეს არ ყოფილა, თვლიდნენ, რომ ის წარმოადგენდა მტკიცებულებათა შემოწმებისა და შეკრების ერთ-ერთ საუკეთესო საშუალებას, ხოლო ჩვენების ადგილზე შემოწმება, ზოგადად, როგორც საგამოძიებო

¹⁹ მ. მამნიაშვილი, საგამოძიებო ექსპერიმენტის პროცესუალური ასპექტები, ჟ. „ინტელექტუალი“, 2011, №15

მოქმედების აღიარების მიზანშეწონილებაც კი, ეჭვის ქვეშ იყო დაყენებული და მის ირგვლივ ურთიერთგანსხვავებული მოსაზრებები არსებობდა.

პროფ. ბ. ხარაზიშვილი არასწორად მიიჩნევდა ჩვენების ადგილზე შემოწმების ცალკე, დამოუკიდებელ საგამოძიებო მოქმედებას და მას თვლიდა, როგორც შემთხვევის ადგილის დათვალიერების, ექსპერიმენტისა და ჩხრეკის ერთ-ერთ ტაქტიკურ ხერხად²⁰.

ჩვენების ადგილზე შემოწმების უკიდურეს უარყოფით შეფასებას აძლევდნენ მ. სტროგოვიჩი და გ. ალექსანდროვი, მათი შეხედულებით, ჩვენების ადგილზე შემოწმება წარმოადგენდა შემთხვევის ადგილის განმეორებით დათვალიერებას და არა რაიმე ახალი სახის საგამოძიებო მოქმედებას.²¹

ცალკეული მეცნიერები მიიჩნევდნენ, რომ ჩვენების ადგილზე შემოწმება წარმოადგენს საგამოძიებო ექსპერიმენტის სახესხვაობას²². მეცნიერთა უმრავლესობას (ა. ვასილიევი, ა. რატინოვი, შ. ფაფიაშვილი და სხვა) ჩვენების ადგილზე შემოწმებას თვლიდნენ დამოუკიდებელი სახის საგამოძიებო მოქმედებად.

პროფ. შ. ფაფიაშვილის აზრით, ჩვენების ადგილზე შემოწმება სრულიად დამოუკიდებელი სახით საგამოძიებო მოქმედებაა, რომელიც თავისი ჩატარების ტაქტიკური თავისებურებებით განსხვავდება ყველა სხვა საგამოძიებო მოქმედებისაგან²³.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოში მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებიდან მხოლოდ წინა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში იყო გათვალისწინებული ჩვენების ადგილზე შემოწმება, როგორც ცალკე, დამოუკიდებელი საგამოძიებო მოქმედება, ხოლო ადრე მოქმედი საპროცესო კოდექსი აღნიშნულ საგამოძიებო მოქმედებას არ სცნობდა.

კანონმდებელი სწორად მოიქცა, როდესაც ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით საგამოძიებო ექსპერიმენტი და ჩვენების ადგილზე შემოწმება ერთ საგამოძიებო მოქმედებად გააერთიანა და მას ეწოდა - საგამოძიებო ექსპერიმენტი; ეს გადაწყვეტილება ლოგიკურია იმდენად, რამდენადაც პრაქტიკული თუ თეორიული თვალსაზრისით ჩვენების ადგილზე შემოწმება ყველაზე უფრო მეტად საგამოძიებო ექსპერიმენტს ემსგავსება, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ მათი გამოკვლევის მეთოდები ერთნაირია, მეორეც, ჩვენების ადგილზე შემოწმების პროცესს, თუ კი შეერწყმება ცალკეული ცდების ჩატარებაც, ეჭვგარეშეა ისინი ერთმანეთს შეავსებენ და ხელს შეუწყობენ (განაპირობებენ) უფრო ღრმად, დეტალურად და

²⁰ მ. მამნიაშვილი, საგამოძიებო ექსპერიმენტის პროცესუალური ასპექტები, ჟ. „ინტელექტუალი“, 2011, №15

²¹ იქვე

²² Следственные действия, Криминалистические рекомендации типовые образцы документов, под ред. В. А. Образцова, Юрист, М., 2001, С. 258-259.

²³ შ. ფაფიაშვილი, კრიმინალისტიკა, დანაშაულის გახსნის ტაქტიკა, თსუ გამომც., 2001, გვ. 238.

სრულყოფილად იქნეს შესწავლილი ესა თუ ის გამოსაკვლევი მოვლენა, ანდა დასათვალისწინებელი ობიექტი. კიდევ მეტი, ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული საგამომიებო ექსპერიმენტი, უდაოდ, გადაიქცევა ნივთიერ დამამტკიცებელი საბუთების აღმოჩენის და ამოღების საუკეთესო საშუალებად, გამომიებელს შესაძლებლობას მისცემს უფრო ზუსტად განსაზღვროს შემთხვევის ადგილი, მიგვაჩნია, ასევე ალბათ მხოლოდ ამ საგამომიებო მოქმედების ჩატარების გზითაა შესაძლებელი დადგინდეს გვამის აღმოჩენის ადგილი, ემთხვევა თუ არა დანაშაულის ჩადენის ადგილს, გაირკვეს ბრალდებულის დანაშაულებრივი ქმედების მექანიზმი და, რაც ყველაზე უფრო ნიშანდობლივია, ალბათ, აღნიშნული საგამომიებო მოქმედება ყველაზე უფრო ხშირად ლათენტური დანაშაულის (თაღლითობა, მექრთამეობა და ა.შ.) გამოძიების პროცესში იქნება გამოყენებული.

და ბოლოს, ახალმა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსმა ერთხელ და სამუდამოდ დაუსვა წერტილი იურიდიულ ლიტერატურაში არსებულ დავას იმის შესახებ, ჩვენების ადგილზე შემოწმება ზოგადად, მიჩნეული უნდა იყოს თუ არა საგამომიებო მოქმედებად.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 111-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, მხარეებს საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით საგამომიებო მოქმედების ჩატარებისას აქვთ თანაბარი უფლება მოვალეობები, გარდა გამონაკლისისა, საპროცესო კანონმდებლობა არ ართმევს უფლებას მხარეებს გამოძიების ნებისმიერ ეტაპზე მისთხოვოს გამომიებელს ჩაატაროს საგამომიებო ექსპერიმენტი, ამასთანავე უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ნებისმიერი სახის საგამომიებო მოქმედების, გარდა გამოკითხვისა, ჩატარების უფლება აქვს იმ პირს, ვინც გამოძიებას აწარმოებს, და აქედან გამომდინარე, ისაა ვალდებული ორგანიზაცია გაუკეთოს და საპროცესო კანონმდებლობის სრული დაცვით მოახდინოს საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარება, ამასთანავე, პროკურორს უფლება აქვს, დაესწროს სამართალდამცავი ორგანოების მიერ ჩატარებულ საგამომიებო მოქმედებას, ამდენად, ისინი არ არიან უფლებამოსილნი, აღნიშნული საგამომიებო მოქმედება ჩაატარონ პროკურორის მონაწილეობის გარეშე, თუ ის ამას მოითხოვს; პროკურორი უფლებამოსილია დაცვის მხარის თანხმობით, დაესწროს დაცვის მხარის მიერ ჩატარებულ საგამომიებო მოქმედებას.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 129-ე მუხლის თანახმად, მიღებული ინფორმაციის (ჩვენების) და გამოძიების პროცესში წარმოშობილი ვერსიის შესამოწმებლად მხარეს უფლება აქვს ჩაატაროს საგამომიებო ექსპერიმენტი.

თუ შევადარებთ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 129-ე მუხლს, წინა საპროცესო კოდექსის 340-ე მუხლთან, რომლებშიც საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების

მიზნებს შეეხება, დავინახავთ, რომ ახალ საპროცესო კოდექსში საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების მიზნის ინტერპრეტაცია უფრო ლაკონურია, ამასთანავე, ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 130-ე მუხლი, რომელიც საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების პროცედურულ წესებს არეგულირებს, უფრო დახვეწილია იმდენად, რამდენადაც საკანონმდებლო ტექნიკის თვალსაზრისით, მასში არ არის განმეორებული ის წესები, რომლებიც სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 3-ე მუხლშია გათვალისწინებული და რომელთა შესრულება სავალდებულოა ყველა საგამომიებო მოქმედებათა ჩატარებისას, ამასთანავე, სამწუხაროდ, ახალ საპროცესო კოდექსში არ არის გათვალისწინებული საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების ამკრძალავი ნორმა, თუ იგი არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგს ან ზნეობრივ ნორმებს, საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლეს და ჯანმრთელობას, ჩვენი აზრით, ასეთი ნორმის არსებობა აუცილებელია და ის უნდა აისახოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 3-ე მუხლში.

სავსებით სამართლიანად, წინა საპროცესო კოდექსთან შედარებით, საპროცესო კოდექსი ცალკე მუხლით აღარ ითვალისწინებს საგამომიებო ექსპერიმენტის ოქმის შედგენის წესებს, რადგანაც სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 134-ე და 135-ე მუხლებში გათვალისწინებული ზოგადი და კერძო დებულებანი საგამომიებო მოქმედებების ოქმის შესახებ, სავალდებულოა შესასრულებლად, ასევე საგამომიებო ექსპერიმენტისთვის.

ამასთანავე, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში გათვალისწინებული აღარ არის საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების საფუძვლები, ხაზგასმულია მხოლოდ საგამომიებო ექსპერიმენტის მიზანი, კერძოდ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მისი მიზანია „მიღებული ინფორმაციის (ჩვენების) და გამოძიების პროცესში წარმოშობილი ვერსიის შემოწმება“.

ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 129-ე მუხლის ანალიზი შესაძლებლობას გვაძლევს გამოვყოთ ის წრე, რომლებიც გამოძიების პროცესში წარმოშობს და აუცილებელს გახდის საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარებას, ალბათ, უპირველეს ყოვლისა, აუცილებელი იქნება: მოწმის, დაზარალებულის, ბრალდებულის ჩვენების სისწორის ადგილზე შემოწმება; ცალკეული ვერსიის შემოწმება; ამოცნობის სისწორის შემოწმება.

შესამოწმებელ გარემოებათა მიხედვით, საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების გზით შეიძლება შემოწმდეს: ხილვადობა, სმენადობა, დროის შემოწმება, შემთხვევის ადგილის დაზუსტება, ამა თუ იმ ხვრელიდან მოძრაობის ან იქიდან გარკვეული საგნის გამოტანის შესაძლებლობის შემოწმება, რაიმე მოვლენის ან მოქმედების შესრულების შემოწმება, კვალთა აღმოცენების პროცესის დადგენა.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში შემუშავებული საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების მრავალი საფუძველი არსებობს და ამიტომ

ზემოთმოყვანილი გარემოებები არ შეიძლება ამომწურავად მივიჩნიოთ. ის, შეიძლება ითქვას, უაღრესად ფართე და მრავალმხრივია, ამიტომაც მართებულად მიგვაჩნია პროფ. შ. ფაფიაშვილის მისაზრება იმის შესახებ, რომ იურიდიულ ლიტერატურაში შემოთავაზებული საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების რეკომენდაციები არ ამოწურავს მისი ჩატარების შესაძლებლობის არეალს, ამიტომაც საგამომიებო პრაქტიკაში შეიძლება წარმოჩინდეს ისეთი ახალი გარემოება, რომელიც აუცილებელს გახდის ჩატარდეს აღნიშნული საგამომიებო ექსპერიმენტი²⁴.

საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარება პირობითად შეიძლება დაიყოს ორ ნაწილად: 1) საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების მომზადება და 2) მისი ჩატარება. იმისათვის, რომ საგამომიებო ექსპერიმენტი სწორად და სრულყოფილად ჩატარდეს, ხოლო მიღებული შედეგები უტყუარად მივიჩნიოთ, აუცილებელია წინასწარ შემუშავდეს მისი ჩატარების მიზნები და ამოცანები, სავალდებულოა ასევე მის ჩატარებას წინ უძღოდეს პროცესუალური მოქმედებები.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა განისაზღვროს საგამომიებო ექსპერიმენტის მიზანი, შინაარსი, ცდების ჩატარების ან ჩვენების შემოწმების თანმიმდევრობა; განისაზღვროს შესამოწმებელი ფაქტი, გარემოებანი, შეირჩეს საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარებისათვის საჭირო საგნები და სამეცნიერო ტექნიკური საშუალებები; ნამდვილად არსებობს თუ არა ის ადგილი და გარემოება, რომლის შესახებაც ჩვენება მისცა დაკითხულმა; დადგინდეს ის ადგილი, სადაც მოხდა დანაშაულის ჩადენის ფაქტი (განსაკუთრებით ლათენტურ დანაშაულებებზე, როდესაც უცნობი იყო დანაშაულის ჩადენის ადგილი); დადგინდეს დანაშაულის ჩადენის მექანიზმი, დანაშაულის ჩადენის პროცესში გამოყენებული ხერხები და საშუალებები; დადგინდეს, გვამის აღმოჩენის ადგილი შეესაბამება თუ არა დანაშაულის ჩადენის ადგილს; გაირკვეს მოწმის, დაზარალებულის და ბრალდებულის ჩვენებებში არსებული წინააღმდეგობა; აუცილებელ შემთხვევაში წინასწარ მოხდეს ექსპერიმენტის ჩატარების ადგილსამყოფელის გაცნობა; შეირჩენ ის პირები, რომლებმაც მონაწილეობა უნდა მიიღონ ექსპერიმენტის ჩატარებაში (ექსპერტი, ადვოკატი და ა.შ.), თუ კი მოწმდება ბრალდებულის ჩვენება, გამომძიებელმა უნდა უზრუნველყოს მისი ბადრაგირება.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის თანახმად, თუკი საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარება ზღუდავს კერძო საკუთრებას, მფლობელობას ან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას, ტარდება მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლო განჩინებით. მოსამართლე შუამდგომლობისა და მისი განხილვისათვის საჭირო ინფორმაციის შესვლიდან არაუგვიანეს 24 საათისა, ზეპირი მოსმენის გარეშე წყვეტს შუამდგომლობას. მოსამართლე უფლებამოსილია შუამდგომლობა განიხილოს შუამდგომლობის დამყენებელი მხარის

²⁴ შ. ფაფიაშვილი, კრიმინალისტიკა, დანაშაულის გახსნის ტაქტიკა, თსუ გამ., თბ., 2001, გვ. 214.

მონაწილეობით, თანამესაკუთრის ან თანამფლობელის ან კომუნიკაციის ერთი მხარის თანხმობა საკმარისია საგამომიებო ექსპერიმენტის სასამართლოს განჩინების გარეშე ჩასატარებლად.

სასამართლოს განჩინებაში აღნიშნული უნდა იყოს: მისი შედგენის თარიღი და ადგილი; მოსამართლის გვარი; პირი, რომელმაც მას შუამდგომლობით მიმართა; განკარგულება საგამომიებო ექსპერიმენტის ჩატარების შესახებ; იმის ზუსტი მითითებით, თუ რა არის მისი არსი და ვისზე ვრცელდება; განჩინების მოქმედების ვადა, პირი ან ორგანო, რომელმაც უნდა შეასრულოს განჩინება; მოსამართლის ხელმოწერა, დამოწმებული სასამართლო ბეჭდით.

საგამომიებო ექსპერიმენტი შეიძლება ჩატარდეს გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში, თუკი მისი ჩატარების დაყოვნებამ შეიძლება გამოიწვიოს ფაქტობრივი მონაცემების განადგურება, ან დაყოვნება შეუძლებელს გახდის აუცილებელი მონაცემების მოპოვებას, შეიძლება ჩატარდეს სასამართლოს განჩინების გარეშე, გამომძიებლის დადგენილებით, ასეთ დროს გამომძიებელმა, პროკურორმა უნდა შეასრულოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის მე-5 ნაწილის მოთხოვნები.

მას შემდეგ, რაც გამომძიებელი ორგანიზებას გაუკეთებს ექსპერიმენტის ჩატარებას, ადგილზე გამოცხადდებიან ექსპერტი, ადვოკატი, ის პირი, რომლის ჩვენებაც უნდა შემოწმდეს (მოწმე, დაზარალებული, ბრალდებული), ამასთანავე, გამომძიებელმა არ უნდა ჩაატაროს საგამომიებო ექსპერიმენტი პროკურორის დასწრების გარეშე, თუ ის ამას მოითხოვს, პროკურორი ასევე უფლებამოსილია დაცვის მხარის თანხმობით დაესწროს დაცვის მხარის მიერ ჩატარებულ ექსპერიმენტს. საგამომიებო ექსპერიმენტის მონაწილეს უნდა გააცნონ ექსპერიმენტის მიზანი და ჩატარების წესი.

თუმცადა, ამ საკითხთან დაკავშირებით იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია განსხვავებული შეხედულებები, მაგ. პროფ. შ. ფაფიაშვილის აზრით: „ექსპერიმენტის მონაწილე პირებს, ინსტრუქტაჟის ჩატარებისას არ უნდა მიეწოდოს იმაზე მეტი ინფორმაცია, რაც საზიანო იქნება ექსპერიმენტის ობიექტური შედეგებისათვის., წინასწარ არ უნდა გამოიწვიონ მათში იმის ინტერესი, რომ დამაბონ თავიანთი ყურადღება ექსპერიმენტის ამა თუ იმ ფაქტის აღსაქმელად“. აღნიშნული მოტივების გათვალისწინებით, საკანონმდებლო რეგლამენტაციას იმის შესახებ, რომ მონაწილე პირებს გააცნონ ექსპერიმენტის მიზანი და ჩატარების წესი“, მკვლევარი უარყოფითად აფასებს²⁵, რასაც არ შეიძლება არ დავეთანხმოთ.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 130-ე მუხლის მე-3 ნაწილით რეგლამენტირებულია ექსპერიმენტის ჩატარების პროცედურული საკითხები, რომლის თანახმადაც თუ საგამომიებო ექსპერიმენტი ტარდება გამოსაკვლევ ვარაუდების აღსადგენად, იგი უნდა

²⁵ შ. ფაფიაშვილი, კრიმინალისტიკა, დანაშაულის გახსნის ტაქტიკა, თსუ გამ., თბ., 2001, გვ. 219.

შეესაბამებოდეს შესამოწმებელ ინფორმაციას (ჩვენებას) ან ვერსიას. იმ პირს, რომლის მიერ მოცემული ინფორმაცია (ჩვენება) მოწმდება, სთავაზობენ, აღიდგინოს შემთხვევის ვითარება, რომლის მონაწილე ან თვითმხილველი თავად ყო, აქედან გამომდინარე, გამომძიებელმა ექსპერიმენტი უნდა ჩაატაროს იმავე ადგილას, სადაც მოხდა შესამოწმებელი ფაქტი ან შემთხვევა, თანაც მსგავს პირობებში, მაგალითად, სმენადობის, ხილვადობის შემოწმება და ა.შ. ზოგჯერ შეიძლება მისი ჩატარება მოხდეს სახეშეცვლილი და ფორმაშეცვლილი სახითაც. ამასთანავე, ექსპერიმენტი მაქსიმალურად უნდა იყოს მიახლოებული იმ ვითარებასთან, რომელშიც ხდებოდა აღსადგენი შემთხვევა.

მაგ. დაზარალებულმა ა. კ.-ვმა თავდაპირველ ჩვენებაში განმარტა, რომ ღამის 23 საათზე, როდესაც ის სახლში იმყოფებოდა, დაუძახეს, როდესაც გავიდა, ჭიშკართან მისთვის უცნობმა პირმა ცეცხლსასროლი იარაღით ფეხის არეში მიაყენა დაზიანება.

შემდგომ ჩვენებაში ა. კ.-ვმა განაცხადა, რომ მართალია ღამის სიბნელე იყო, მაგრამ ნათურის შუქზე იცნო მეზობელი ა.ა.-ძე. ა.ა.-ძემ კატეგორიულად უარყო ა.კ.-ვისათვის ცეცხლსასროლი იარაღით ჯანმრთელობის დაზიანება.

გამომძიებელმა ჩაატარა საგამომძიებო ექსპერიმენტი, რომელიც მაქსიმალურად მიუახლოვა იმ ვითარებასთან, რომელშიც აღსადგენი შემთხვევა ხდებოდა (განათება, პირობები). ექსპერიმენტი რანდენჯერმე გამეორდა, დაზარალებულს წარედგინა რამოდენიმე ის პირი, რომლებსაც იცნობდა (მათ შორის ბრალდებული), მაგრამ დაზარალებულმა ვერც ერთის გარეგნობა ვერ დაინახა და ვერ იცნო. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 130-ე მუხლის მე-5 ნაწილით გათვალისწინებულია საგამომძიებო ექსპერიმენტის ჩატარება ინფორმაციის (ჩვენების) ადგილზე შემოწმების მიზნით, იგივე პროცედურული წესებით, რაც წინა საპროცესო კოდექსით ჩვენების ადგილზე შემოწმებით იყო გათვალისწინებული.

აღნიშნული მუხლის თანახმად, შესაძლებელია მოწმის, დაზარალებულის, ბრალდებულის ჩვენების ადგილზე შემოწმება მათივე მონაწილეობით, რა მიზნითაც მხარე საგამომძიებო მოქმედების ყველა მონაწილის თანდასწრებით კითხულობს შესამოწმებელ ინფორმაციას (ჩვენებას) და სთავაზობს ინფორმაციის (ჩვენების) მიმცემს, დაადასტუროს ან დააზუსტოს მოცემული ინფორმაცია (ჩვენება), რასაც თან ახლავს გარკვეული მოქმედებათა დემონსტრირება და მის მიერ მიცემული ინფორმაციის (ჩვენების) დაზუსტება.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საგამომძიებო ექსპერიმენტის პროცედურული წესის აღნიშნული ნაწილი საუკეთესო საშუალებაა დამამტკიცებელი საბუთის ამოღების, განსაკუთრებით კი ლათენტური დანაშაულის გამოძიების პროცესში, როდესაც მოგვიანებით ხდება დანაშაულის ჩადენის ადგილის დაზუსტება (მაგ. თაღლითობა, მექრთამეობა და ა.შ.).

აღნიშნული პროცედურული წესების გამოყენება შეუცვლელი საგამომძიებო მოქმედებაა,

როდესაც დანაშაულის ჩადენიდან დიდი დროის შემდეგ დაკავებულია ის პირი, ვინც აღიარა დანაშაული.

2001 წლის 15 მარტს, დაკავებული იქნა განზრახ მკვლელობაში ბრალდებული ა.კ.-ვი, რომელმაც აღიარა 2001 წლის 11 იანვარს ჩადენილი დანაშაული და განმარტა, რომ დანა, რითაც ჩაიდინა მკვლელობა, დამალა შემთხვევის ახლოს ბუჩქში, გამომძიებელმა ჩაატარა ა. კ.-ვის ჩვენების ადგილზე შემოწმება და მართლაც, მის მიერ დასახელებული ადგილიდან ამოღებული იქნა დანაშაულის იარაღი - დანა, რამაც ხელი შეუწყო მკვლელობის ობიექტურ და სრულყოფილ გამოძიებას.

კიდევ მეტი, თაღლითობის საქმეებზე, სადაც მოხდა დანაშაულის ჩადენის ფაქტი, მხოლოდ აღნიშნული პროცედურული წესებითაა შესაძლებელი დანაშაულის ჩადენის ადგილის დაზუსტება.

ამასთანავე, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 130-ე მუხლის მე-6 ნაწილი იმპერატიული სამართლის ნორმით კრძალავს რამდენიმე პირის ინფორმაციის (ჩვენების) ერთდორულად ადგილზე შემოწმებას. პირი, რომლის ინფორმაცია (ჩვენება) ადგილზე მოწმდება, განმარტებას იძლევა სხვათა ჩაურევლად, კარნახისა და პასუხის მიმანიშნებელი შეკითხვების გარეშე.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 130-ე მუხლში არაფერი არ არის ნათქვამი იმის შესახებ, რომ თუ კი მოწმის, ან დაზარალებულის ჩვენება მოწმდება, უნდა გაფრთხილდნენ თუ არა ისინი შეგნებულად ცრუ ჩვენების ან ჩვენების მიცემისგან თავის არიდების, ანდა ურთიერთსაწინააღმდეგო ჩვენების მიცემისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შესახებ, რაც კანონმდებლობის ხარვეზად მიგვაჩნია.

საგამოძიებო მოქმედების მონაწილეს შეუძლია დასვას კითხვები, მოითხოვოს მოქმედების გამეორება, მონაწილეობა მიიღოს აღმოჩენილი საგნის, დოკუმენტის, კვალის თუ ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტის დათვალიერებაში და მხარისა და სხვა მონაწილეების ყურადღება მიაპყროს, მისი აზრით, საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებებს.

საგამოძიებო ექსპერიმენტის ჩატარების მსვლელობისას ან მისი დამთავრებისთანავე დგება ოქმი, რომელიც შეიძლება დაიწეროს ხელით ან შედგეს ტექნიკური საშუალებით.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 134-ე და 135-ე მუხლების შესაბამისად, ოქმში უნდა აღინიშნოს საგამოძიებო ექსპერიმენტის ჩატარების ადგილი და თარიღი, მისი დაწყებისა და დამთავრების დრო, პირობები: იმ პირთა თანამდებობა და გვარი, რომელმაც ჩაატარა ეს მოქმედება: საგამოძიებო ექსპერიმენტში მონაწილე პირთა სახელები და გვარები, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში - მათი მისამართებიც; რა მიზნით, სად და რა პირობებში, ვისი თანდასწრებითა და მონაწილეობით ჩატარდა ექსპერიმენტი; კონკრეტულად რით გამოიხატა

შემთხვევის ვითარების აღდგენა; რა შინაარსისაა ადგილზე მიღებული ინფორმაცია (ჩვენება), რა საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება თუ ინფორმაციის შემცველი ობიექტი იქნა აღმოჩენილი, დათვალიერებული და ამოღებული; რა დააზუსტა პირმა თავის ინფორმაციაში (ჩვენებაში); რა საცდელი მოქმედებები, როგორი თანამიმდევრობით, ვის მიერ რამდენჯერ ჩატარდა და რა შედეგები იქნა მიღებული, გამოყენებული იყო თუ არა ხმის ან/და გამოსახულების ნებისმიერი ტექნიკური საშუალების ჩაწერა, შედგა ნახაზი ან სქემა, უნდა აღინიშნოს გამოყენებული ტექნიკური საშუალების მახასიათებლები, მათი გამოყენების პირობები და მიღებული შედეგები; ტექნიკური საშუალები გამოყენების შესახებ წინასწარ უნდა ეცნობოთ მათში მონაწილეებს, რის შესახებაც უნდა აღინიშნოს ოქმში. ამოღებული ინფორმაცია და მასალა უნდა დაილუქოს და დადასტურდეს მონაწილეთა ხელმოწერებით.

ოქმის შედგენის შემდეგ გასაცნობად უნდა წარედგინოს მასში მონაწილე პირებს, რომლებსაც უნდა განემარტოთ, რომ უფლება აქვთ ოქმის გაცნობის შემდეგ გამოთქვან შენიშვნები, დამატებები ან შესწორებები, რომელიც ოქმში აისახება. ოქმში შეტანილი ყველა შენიშვნა, დამატება ან შესწორება დადასტურებული უნდა იყოს შესაბამისი ხელმოწერებით. ოქმის ასლი გადაეცემათ მხარეებს.

ოქმს ხელი უნდა მოაწეროს მასში მონაწილე ყველა პირმა, თუ კი რომელიმე მონაწილე უარს აცხადებს ხელმოწერაზე, ოქმში კეთდება აღნიშვნა, რომელსაც ხელმოწერით ადასტურებს ის პირი, რომელმაც ჩაატარა საგამომიებო ექსპერიმენტი. ოქმის ხელმოწერაზე უარის მთქმელ პირს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა განმარტოს ამის მიზეზები, რომელიც ასევე აღინიშნება ოქმში. თუ კი რომელიმე მონაწილე ფიზიკური ნაკლის ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო ვერ აწერს ოქმს ხელს, მოიწვევა გარეშე პირი, რომელიც ხელმოწერით მის ნაცვლად ადასტურებს ოქმს. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 134-ე მუხლი მართალია სრულყოფილად გადმოსცემს საგამომიებო მოქმედებათა ოქმის შედგენის პროცედურულ მხარეებს, მაგრამ არ არის ამომწურავი, კერძოდ, მითითებული არ არის, თუ როგორ უნდა მოიქცეს ექსპერიმენტის ჩამტარებელი პირი, თუ მისმა რომელიმე მონაწილემ არ იცის სამართალწარმოების ენა. ასეთ შემთხვევაში სავალდებულოა მას დაენიშნოს თარჯიმანი, ჩვენი აზრით, ეს გარემოება უნდა აისახოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 134-ე მუხლში.

1.2.5. ექსპუმაცია

ნიშნავს გვამის საფლავიდან ამოღებას. იგი წარმოადგენს → საგამომიებო მოქმედების ერთ-ერთ სახეს, რომელიც ტარდება საქმისათვის მნიშვნელოვანი გარემოებების დასადგენად მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლოს განჩინებით (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 132-ე მუხლის პირველი ნაწილი). ექსპუმაცია ტარდება ექსპერტის და

დასაფლავების ადგილის ადმინისტრაციის (თუ ასეთი არსებობს) წარმომადგენლის მონაწილეობით. ამ საგამოძიებო მოქმედებაში პროკურორის მონაწილეობა სავალდებულოა. გარდაცვლილის ნათესავებს უფლება აქვთ, დაესწრონ ექსპერტიზას (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 133-ე მუხლი). საგამოძიებო მოქმედებას მიეკუთვნება აგრეთვე კომპიუტერულ მონაცემთან დაკავშირებული საგამოძიებო მოქმედებები²⁶.

1.2.6. ამოსაცნობად წარდგენა

სსსკ-ის 131-ე მუხლი განსაზღვრავს ამოცნობის სახეებსა და მათი ჩატარების წესს, ადგენს ამოცნობის დაუშვებელ მტკიცებულებად ცნობის საფუძვლებს.

ამოცნობის მიზანია სისხლის სამართლის საქმესთან შემხებლობაში მყოფი პირის, საქმისთ ვის მტკიცებულების მნიშვნელობის მქონე ობიექტის იდენტიფიცირება. აღნიშნულის მიხედვით, სსსკ-ის 131-ე მუხლი ერთმანეთისგან განასხვავებს ამოცნობის შემდეგ სახეებს:

1. პიროვნული ამოცნობა;
2. ფოტოსურათით ამოცნობა;
3. ნივთის (საგნის) ამოცნობა;
4. გვამის ამოცნობა.

პიროვნული (მათ შორის ფოტოსურათით) ამოცნობა ტარდება მაშინ, როცა გამოძიებისთვის უცნობია პირის (მაგალითად, დანაშაულის ჩამდენი პირის) ვინაობა (სახელი და გვარი) და პროცესის მონაწილეს (მაგალითად, დაზარალებულს, მოწმეს) შეუძლია ამ პირის იდენტიფიცირება ამოცნობის გზით.

ნივთის (საგნის) ამოცნობა ტარდება მისი კონკრეტული პირისადმი კუთვნილების ან სისხლის სამართლის საქმესთან შემხებლობის დასადგენად. მაგალითად, დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ოქროს სამაჯური დამნაშავემ ჩააბარა ლომბარდში. გამომძიებელი უფლებამოსილია ლომბარდიდან ამოღებულ სამაჯურზე ჩაატაროს ამოცნობა, რათა დაადგინოს მისი კუთვნილება დაზარალებულისადმი და მისი კავშირი სისხლის სამართლის საქმესთან.

გვამის ამოცნობა ტარდება ამოუცნობი გვამის იდენტიფიცირების მიზნით.

ზემოაღნიშნული მიზნებიდან გამომდინარე, ამოცნობის ჩატარება აუცილებელი არ არის, თუ ამომცნობი ასახელებს ამოსაცნობი პირის პერსონალურ მონაცემებს, რომლებითაც შესაძლებელია მისი ზუსტი იდენტიფიცირება. მაგალითად, ამომცნობი ასახელებს იმ პირის სახელსა და გვარს, რომელმაც ის გამარცვა.

²⁶ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015, გვ. 416

ამოცნობის ჩასატარებლად აუცილებელია ამომცნობის თანხმობა. მაგალითად, თუ დაზარალებული უარს აცხადებს ამოცნობაში მონაწილეობასა და პირის იდენტიფიცირებაზე, ამოცნობა ვერ ჩატარდება. ამოცნობის ჩატარებამდე ამომცნობი აუცილებლად უნდა იყოს დაკითხული ამოსაცნობი ობიექტის (პირის, ნივთის, საგნის) ინდივიდუალური და გვარეობითი ნიშან-თვისებების შესახებ, აგრეთვე იმ გარემოების შესახებ, რომელშიც მან ნახა ამოსაცნობი ობიექტი (პირი, ნივთი, საგანი). აღნიშნულ ნიშან-თვისებებზე ამომცნობმა ამოცნობის დროს უნდა მიუთითოს. კერძოდ, მან უნდა განმარტოს რა ნიშან-თვისებებით ამოიცნო პირი. ამასთან, ამომცნობის მიერ დაკითხვის დროს მითითებული ნიშან-თვისებები საკმარისი უნდა იყოს ობიექტის იდენტიფიცირებისათვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამოცნობა არ უნდა ჩატარდეს, ხოლო ჩატარებული ამოცნობა დაუშვებლად უნდა იქნეს ცნობილი. მაგალითად, პიროვნული ამოცნობის ჩატარებამდე გამომძიებელმა ამომცნობი უნდა დაჰკითხოს ამ პირის გარეგნული ნიშან-თვისებების და ჩაცმულობის შესახებ. თუ ამომცნობი ვერ მიუთითებს ვერც ერთ გარეგნულ ნიშანზე ან ჩაცმულობაზე ან მიუთითებს არასაკმარის ნიშანზე (მაგალითად, მხოლოდ სიმაღლეზე), ამოცნობა არ უნდა ჩატარდეს. ამგვარი ამოცნობის ჩატარების შემთხვევაში, მტკიცებულებათა დაუშვებლად ცნობის ეტაპზე აუცილებლად დადგება მისი დაუშვებლად ცნობის საკითხი.

სსსკ-ის 131-ე მუხლი განსაზღვრავს ამოცნობის დაუშვებლად ცნობის სხვა საფუძველსაც. კერძოდ, ამოცნობა დაუშვებელი მტკიცებულებაა თუ მისი მიმდინარეობისას ამომცნობს მიანიშნებენ ამოსაცნობ ობიექტზე (პირზე, ნივთზე, საგანზე).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ამოცნობა დაუშვებელი მტკიცებულებაა, თუ:

– ამოცნობის მიმდინარეობისას დარღვეულია სსსკ-ის არსებითი მოთხოვნა ან ამოცნობის ოქმი სსსკ-ის არსებითი დარღვევით არის შედგენილი;

– ამომცნობი მიუთითებს ამოსაცნობი ობიექტის იდენტიფიკაციისათვის არასაკმარის ნიშან-თვისებაზე;

– ამომცნობს მიანიშნებს ამოსაცნობ ობიექტზე (მაგალითად, ამომცნობს საგამომძიებო მოქმედების მონაწილემ მიანიშნა, რომ ამოსაცნობ პირებში მარჯვნიდან მეორე იყო პირი, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა).

ამომცნობის მიერ ამოსაცნობი ობიექტის განმეორებით ამოცნობა დაუშვებელია, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა წინა ამოცნობა ფოტოსურათით ჩატარდა. გვამის, მისი ნაწილის, აგრეთვე ისეთი ობიექტის ამოცნობისას, რომლის ანალოგის შერჩევაც შეუძლებელია, ამოცნობა ტარდება მხოლოდ 1 ამოსაცნობი ობიექტის მიხედვით. ამოცნობის ჩატარება აუცილებელი არ არის, თუ ამომცნობი ასახელებს ამოსაცნობი პირის პერსონალურ მონაცემებს, რომლებითაც შესაძლებელია მისი ზუსტი იდენტიფიცირება.

1.2.7. საბანკო ანგარიშების მონიტორინგი

თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ პირი დანაშაულებრივ ქმედებას ახორციელებს საბანკო ანგარიშის/ანგარიშების გამოყენებით, ან/და ჩამორთმევისადმი დაქვემდებარებული ქონების მოძიების/იდენტიფიცირების მიზნით, პროკურორი უფლებამოსილია, საქართველოს მთავარი პროკურორის ან მისი მოადგილის თანხმობით, გამოძიების ადგილის მიხედვით სასამართლოს მიმართოს შუამდგომლობით საბანკო ანგარიშების მონიტორინგის შესახებ განჩინების გაცემის თაობაზე, რომლითაც ბანკი ვალდებულია ითანამშრომლოს გამოძიებასთან და მას მიმდინარე რეჟიმში მიაწოდოს ინფორმაცია ერთ ან რამდენიმე საბანკო ანგარიშზე განხორციელებული ოპერაციების შესახებ.

მუხლის პირველ ნაწილში აღნიშნული ინფორმაცია სისხლის სამართლის საქმის მწარმოებელ ორგანოს უნდა ეცნობოს ოპერაციის შესრულებისთანავე.

საბანკო ანგარიშიდან თანხის გადარიცხვის ან/და გატანის შემთხვევაში ინფორმაცია საქმის მწარმოებელ ორგანოს უნდა ეცნობოს ოპერაციის შესრულებამდე.

საბანკო ანგარიშების მონიტორინგის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს სისხლის სამართლის გამოძიება საქმეზე მტკიცებულების მოპოვებისათვის აუცილებელ ვადას.

ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ შუამდგომლობას სასამართლო განიხილავს ამ კოდექსის 112-ე მუხლით დადგენილი წესით.

მოცემული მუხლის თანახმად, განსაზღვრულია პროკურატურის უფლებამოსილება სასამართლოს ნებართვის საფუძველზე განახორციელოს ფიზიკური და იურიდიული პირების საბანკო ანგარიშების მონიტორინგი. ასეთი ნებართვის მოპოვებისთვის სსსკ-ის 1241-ე მუხლი ადგენს საკმაოდ მაღალ სტანდარტს, კერძოდ სასამართლოსადმი შესაბამისი შუამდგომლობით მიმართვისთვის საჭიროა, რომ საქმის მწარმოებელ პროკურორს ჰქონდეს მთავარი პროკურორის ან მისი მოადგილის თანხმობა.

სასამართლოსთვის შუამდგომლობით მიმართვისთვის აუცილებელია, რომ სახეზე იყოს დასაბუთებული ვარაუდის სტანდარტი დაკმაყოფილებული, რომ პირი დანაშაულებრივ ქმედებას ახორციელებს საბანკო ანგარიშის/ანგარიშების გამოყენებით. სასამართლოს მიერ შუამდგომლობის დაკმაყოფილების შემთხვევაში ბანკი ვალდებულია ითანამშრომლოს გამოძიებასთან და მას მიმდინარე რეჟიმში მიაწოდოს ინფორმაცია ერთ ან რამდენიმე საბანკო ანგარიშზე განხორციელებული ოპერაციების შესახებ.

საბანკო ოპერაციის შესახებ ინფორმაცია სისხლის სამართლის საქმის მწარმოებელ ორგანოს უნდა ეცნობოს ოპერაციის შესრულებისთანავე.

ინფორმაციის მიწოდების განსხვავებული რეჟიმია დადგენილი ანგარიშიდან თანხის გადარიცხვის ან/და გატანის შემთხვევაში. ასეთ დროს ბანკი ვალდებულია ინფორმაცია საქმის მწარმოებელ ორგანოს აცნობოს ოპერაციის შესრულებამდე.

აღნიშნული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების თაობაზე შუამდგომლობას სასამართლო განიხილავს სსსკ-ის 112-ე მუხლით გათვალისწინებული წესების მიხედვით.⁴¹³ საბანკო ანგარიშების მონიტორინგის განხორციელების ვადად სსსკ-ი ადგენს სისხლის სამართლის საქმეზე მტკიცებულების მოპოვებისათვის აუცილებელ ვადას. რაც შესაბამისად გულისხმობს, რომ ასეთი კონკრეტული ვადა უნდა განისაზღვროს სასამართლოს შესაბამისი განჩინებით.

თავი III ფარული საგამომიებო მოქმედებების ცნება და მისი ჩატარების წესი

3.1. ფარული საგამომიებო მოქმედებები, ცნება და სახეები

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ამოქმედებიდან მოკლე დროში, მის ცალკეულ ინსტიტუტებსა თუ პროცედურულ საკითხებთან დაკავშირებით, იურიდიულ ლიტერატურაში გაჩნდა ურთიერთგანსხვავებული მოსაზრებები, უპირველეს ყოვლისა, ეს შეეხო ფარული საგამომიებო მოქმედებების არსებობის მიზანშეწონილებას საპროცესო კანონმდებლობაში.

საქმე იმაშია, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი გამოქვეყნებისას ითვალისწინებდა ფარულ საგამომიებო მოქმედებებს, რომელსაც საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა ადრე საერთოდ არ იცნობდა და ის მოქმედებები, რომელიც ამა თუ იმ მოვლენის ფარულ აუდიო ან ვიდეო ჩაწერასთან, ანდა დანაშაულის გასახსნელად ოპერატიული სამსახურის მუშაკის მიერ ფარულ მოქმედებასთან იყო დაკავშირებული, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებად მოისაზრებოდა და რეგულირდებოდა კანონით „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“.

როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 333-ე მუხლის მე-4 ნაწილიდან ჩანდა, ფარული საგამომიებო მოქმედებების შესახებ დებულებები უნდა ამოქმედებულიყო 2011 წლის 1 აპრილიდან. ამავე დროს კანონმდებელმა თხოვნით მიმართა საქართველოს მთავრობას განსახილველად წარედგინა „ფარული საგამომიებო მოქმედებების შესახებ“ საქართველოს კანონისა და „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონის ძალადაკარგულად ცნობის შესახებ პროექტები, ხოლო „ფარული საგამომიებო მოქმედებების შესახებ“ კანონის ამოქმედებისთანავე სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული ფარული საგამომიებო მოქმედებები ძალადაკარგულად უნდა ყოფილიყო ცნობილი.

მიუხედავად ამისა, 2010 წლის 24 სექტემბრის კანონით საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსიდან ამოღებულ იქნა ფარული საგამომიებო მოქმედებები და არც კოდექსში იქნა მინიშნება, იმაზე უნდა შემუშავებულიყო თუ არა სპეციალური კანონი „ფარული საგამომიებო მოქმედებების შესახებ“.

ამასთან დაკავშირებით, ქათულ იურიდიულ ლიტერატურაში გაჩნდა რადიკალურად ურთიერთგანსხვავებული შეხედულება, ზოგიერთ ავტორს მიაჩნია, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსიდან ფარულ საგამომიებო მოქმედებათა ამოღების გადაწყვეტილების მიღება, არც თეორიული და არც პრაქტიკული თვალსაზრისით, არ შეიძლება

გამართლებულად ჩაითვალოს ცალკეული მეცნიერები თვლიან²⁷, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსიდან ფარული საგამომიებო მოქმედებების ამოღება მართებულია, რადგანაც, მათი აზრით, ერთმანეთისაგან უნდა იქნეს გამიჯნული, ერთის მხრივ, ოპერატიულ მუშაკთა საქმიანობა, რასაც „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ კანონი არეგულირებს და წინ უსწრებს გამომიებასა და სისხლისსამართლებრივ დევნას და, მეორე მხრივ, გამომძიებლის საქმიანობა, რასაც საპროცესო კოდექსი არეგულირებს²⁸. იმისათვის, რომ თეორიაში არსებული ეს დავა გადაწყდეს, ალბათ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გავარკვიოთ გამომძიებლისა და ოპერატიული სამსახურის კომპეტენცია სისხლისსამართალწარმოების პროცესში.

ცნობილია, რომ ჯერ კიდევ წინა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გაუქმდა მოკვლევის ინსტიტუტი, ამ მიმართებით, ანალოგიურია მდგომარეობა მოქმედ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსშიც, რის გამოც გამომძიებლის დაწყება, მტკიცებულებათა მოპოვება, დამაგრება, ფიქსაცია და შეფასება თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში მთლიანად გადავიდა მხოლოდ გამომძიებლის კომპეტენციაში, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით, არა თუ მოკვლევა, არამედ ოპერატიული მუშაკიც კი საპროცესო საქმიანობის სუბიექტად არ გვევლინება. აქედან გამომდინარე, სავსებით ლოგიკურია, რომ გამომძიებლის სტადიაზე ნებისმიერი საგამომიებო მოქმედება თუ სხვა პროცესუალური მოქმედებების ჩამტარებელი და ხელმძღვანელი იყო მხოლოდ გამომძიებელი, სხვა შემთხვევაში თუ კი გამომძიებელი უშუალოდ არ ჩაატარებს ამა თუ იმ სახის საგამომიებო მოქმედებას, ეჭვგარეშეა საგამომიებო სამსახურს გაუძნელდება (მხოლოდ ოპერატიული მონაცემების არსებობით) მტკიცებულებათა აღმოჩენა, დამაგრება და ფიქსაცია.

კიდევ მეტი, წინა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ამოქმედებიდან მოკვლე დროში პროფ. ა. ფალიაშვილმა გამოთქვა მეტად საგულისხმო შეხედულება იმის შესახებ, რომ კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ გაცილდა მის კომპეტენციის ფარგლებს და გადაწყვიტა პროცესუალური საკითხებიც (მოსამართლისაგან ბრძანების მიღება), რომელიც მხოლოდ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით მოსაწესრიგებელი საკითხია და, მისი აზრით, ის უნდა ასახულიყო სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში, როგორც ცალკე დამოუკიდებელი საგამომიებო მოქმედებები.²⁹

აღნიშნულის გამო ვერ გავიზიარებთ პროფ. დ. ლეკიაშვილის მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა წარმოადგენს არაპროცესუალურ საქმიანობათა ერთობლობას და ის დგას სისხლისსამართალწარმოების ფარგლებს გარეთ ამასთანავე, ეს

²⁷ ჯ. გახოკიძე, მ. მამნიაშვილი, ფარული საგამომიებო მოქმედებები თუ ოპერატიულ-სამძებრო-საქმიანობა? ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები“, № 6, 2010, გვ. 130.
²⁸ დ. ლეკიაშვილი, ზოგადი მოსაზრებები საპროცესო და არასაპროცესო მოქმედებების თაობაზე, სტუ-ს I საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „სამართლის აქტუალური პრობლემები“, 2010, გვ. 148-150.
²⁹ ა. ფალიაშვილი, სატელეფონო საუბრების მოსმენის შესახებ, ჟურნ. «სამართალი», 2000, № 4- 5, გვ. 92-93.

შეხედულება ვერ გამოდგებ იმის მყარ არგუმენტად, რომ პროცესუალური კანონმდებლობით არ დარეგულირდეს „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ გათვალისწინებული მოქმედებები როგორც საგამომიებო მოქმედებებად, პირიქით, რაკი საქართველოს კანონის „პროკურატურის შესახებ“ მე-3 მუხლის „ი“ პუნქტის შესაბამისად პროკურორსაც აქვს უფლება განახორციელოს ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა, ამ უფლებით სარგებლობს ასევე გამომძიებელიც და, თუ მივიღებთ მხედველობაში იმ გარემოებასაც, რომ „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ კანონის ცალკეული დებულებები პროცესუალურ ხასიათს ატარებს, ალბათ, უნდა დავეთანხმოთ იმ შეხედულებას, რომ ყველა ეს მოქმედება, როგორც საგამომიებო მოქმედებები, ასახული იქნეს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში“.³⁰

ჩვენი აზრით, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში ფარული საგამომიებო მოქმედებების არსებობის შემთხვევაში უფრო ეფექტურად და ჰარმონიულად შეერწმება ერთმანეთს სისხლისსამართლებრივი დევნა და ფარული საგამომიებო მოქმედებებით გათვალისწინებული პროცედურები, ამით არა მარტო გამარტივდება გამოძიება, არამედ იმის სრულ გარანტიას იძლევა, რომ საგამომიებო მოქმედებების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია მტკიცებულებად ჩაითვალოს და საჭირო არ გახდეს გამომძიებლების მიერ ოპერატიული ინფორმაციის გადამოწმება საგამომიებო მოქმედებების ჩატარების საშუალებით, რადგანაც როგორც ცნობილია, ოპერატიული მოქმედებების შედეგად მიღებული ინფორმაცია დასაშვებ მტკიცებულებად გადაიქცევა მხოლოდ მას შემდეგ, როდესაც ის საპროცესო კანონმდებლობის გზით იქნება დამაგრებული.

3.2. ფარული საგამომიებო მოქმედებების კანონიერების დაცვის საპროცესო მექანიზმი

სხვა საგამომიებო მოქმედებებისაგან განსხვავებით, ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება მხოლოდ კოდექსით განსაზღვრულ ცალკეულ დანაშაულებზეა შესაძლებელი. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თუ, მაგალითად, ჩხრეკის ჩატარება შესაძლებელია ნებისმიერი მარცვის ფაქტზე, მიუხედავად კატეგორიისა (ნაკლებად მძიმე, მძიმე, განსაკუთრებით მძიმე), ფარული აუდიო და ვიდეოჩაწერა დასაშვებია მხოლოდ მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დანაშაულებზე, აგრეთვე სსკ-ით გათვალისწინებულ სხვა დანაშაულებზე.

სსსკ-ის 143¹-ე მუხლი განსაზღვრავს ფარული საგამომიებო მოქმედებების სახეებს, რო-

³⁰ ჯ. გახოკიძე, მ. მამნიაშვილი, დას. ნაშრ., გვ. 131

მელთა ჩამონათვალი ამომწურავია: სატელეფონო საუბრის ფარული მიყურადება და ჩაწერა, რაც პირის მიერ ნებისმიერი სახის ტელეფონით განხორციელებული კომუნიკაციის მოსმენა-მიყურადებას და ტექნიკური საშუალების გამოყენებით ჩაწერას გულისხმობს;

კავშირგაბმულობის არხიდან და კომპიუტერული სისტემიდან ინფორმაციის მოხსნა და ფიქსაცია, რაც კავშირგაბმულობის საშუალებებთან, კომპიუტერულ ქსელებთან, სახაზო კომუნიკაციებთან და სასადგურო აპარატურასთან მიერთების გზით ხორციელდება. კომპიუტერული სისტემიდან ინფორმაციის მოხსნა და ფიქსაცია შეიძლება განხორციელდეს როგორც უშუალოდ, ისე დისტანციურად, აგრეთვე კომპიუტერულ სისტემაში პროგრამული უზრუნველყოფის შესაბამისი საშუალებების ინსტალაციის გზით;

საფოსტო-სატელეგრაფო გზავნილის (დიპლომატიური ფოსტის გარდა) კონტროლი;

ფარული ვიდეო და აუდიოჩაწერა, კინო და ფოტოგადაღება;

ელექტრონული თვალყურის დევნება ტექნიკური საშუალებებით, რომელთა გამოყენება ზიანს არ აყენებს ადამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას და გარემოს.

საგამომიებო მოქმედებებისაგან განსხვავებით, ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება მხოლოდ ამავე კოდექსით განსაზღვრულ ცალკეულ დანაშაულებზეა შესაძლებელი. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თუ, მაგალითად, ჩხრეკის ჩატარება შესაძლებელია ნებისმიერი ძარცვის ფაქტზე, მიუხედავად კატეგორიისა (ნაკლებად მძიმე, მძიმე, განსაკუთრებით მძიმე), ფარული აუდიო და ვიდეოჩაწერა დასაშვებია მხოლოდ მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დანაშაულებზე, აგრეთვე სსკ-ით გათვალისწინებულ დანაშაულებზე.

ფარული საგამომიებო მოქმედება უნდა ჩატარდეს ქვემოთ ჩამოთვლილთაგან ერთ-ერთი ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად:

- ეროვნული უშიშროების უზრუნველსაყოფად;
- საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად;
- უწესრიგობის თავიდან ასაცილებლად;
- დანაშაულის ჩადენის თავიდან ასაცილებლად;

ნებისმიერი ლეგიტიმური მიზნით ჩატარებული ფარული საგამომიებო მოქმედება იმავდროულად სისხლის სამართლის საქმისთვის მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულების მოპოვებას ისახავს მიზნად. თუმცა, მხოლოდ ის ფაქტი, რომ ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების გზით საქმისთვის მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულების მოპოვება უნდა მოხდეს, ან თავიდან იქნეს აცილებული დანაშაული, ვერ გამოდგება სასამართლოს მხრიდან ამგვარი მოქმედების ჩატარებაზე ნებართვის გაცემის საკმარის საფუძვლად. მხარემ დამატებით უნდა დაადასტუროს ისიც, რომ სხვა საშუალებით, ანუ სხვა საგამომიებო/ საპროცესო მოქმედების

ჩატარების გზით ამგვარი მტკიცებულების მოპოვება და ამგვარი მიზნის მიღწევა შეუძლებელია ან გაუმართლებლად დიდ ძალისხმევას საჭიროებს.

ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების წესი

სსსკ-ის 1433-ე მუხლი განსაზღვრავს ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების წესს. ნებისმიერი სახის ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩასატარებლად აუცილებელია მოსამართლის განჩინება, რომელსაც შუამდგომლობით პროკურორი მიმართავს. დაცვის მხარე ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების უფლებამოსილებით არ სარგებლობს.

პროკურორის შუამდგომლობა სასამართლოს წარედგინება გამოძიების ადგილის მიხედვით. იმისათვის, რომ სასამართლომ გასცეს განჩინება, შუამდგომლობაში პროკურორმა უნდა დაასაბუთოს შემდეგი გარემოებები:

ა) გამოძიება დაწყებულია ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნა ხორციელდება განზრახი მძიმე ან/და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაულის გამო.

აღსანიშნავია, რომ, როდესაც ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ შუამდგომლობა წარდგენილია გამოძიებადაწყებულ საქმეზე, დამატებით დევნის დაწყების კრიტერიუმი შუამდგომლობის დაკმაყოფილებისათვის სავალდებულო ფორმალურ საფუძველს არ წარმოადგენს.

ბ) სახეზეა საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების დასაბუთებული ვარაუდის სტანდარტი. აღნიშნული გულისხმობს ფაქტების ან ინფორმაციის ერთობლიობას, რომელიც ადასტურებს რომ:

პირს, რომლის მიმართაც უნდა ჩატარდეს ფარული საგამოძიებო მოქმედება, ჩადენლი აქვს ზემოაღნიშნული მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე დანაშაული;

პირი იღებს ან გადასცემს დანაშაულთან პირდაპირ კავშირში მყოფი პირისათვის განკუთვნილ ან მისგან მომდინარე ინფორმაციას;

დანაშაულთან პირდაპირ კავშირში მყოფი პირი იყენებს სხვა პირის საკომუნიკაციო საშუალებებს.

აღნიშნული სტანდარტი გულისხმობს იმას, რომ ფარული საგამოძიებო მოქმედების განხორციელება აუცილებლად უნდა უკავშირდებოდეს დანაშაულის შესაძლო ჩამდენ პირს, მის მოქმედებებს, კომუნიკაციას და ა.შ.

დასაბუთებული ვარაუდის სტანდარტი იმგვარად უნდა იქნეს გაგებული, როგორც ეს სსსკ-ის მე-3 მუხლის მე-11 ნაწილშია მოცემული – ფაქტების ან ინფორმაციის ერთობლიობა, გამოძიება რომელიც მოცემული სისხლის სამართლის საქმის გარემოებათა ერთობლიობით დააკმაყოფილებდა ობიექტურ პირს, რათა დაესკვნა პირის მიერ დანაშაულის შესაძლო ჩადენა.

დასაბუთებული ვარაუდის სტანდარტის დასაკმაყოფილებლად პროკურორმა შუამდგომლობა უნდა დაასაბუთოს მტკიცებულებებით და არა მასში მოყვანილი გარემოებებით (ფაქტების კონსტატაციით). ასეთი მტკიცებულებები შეიძლება იყოს: საგამომიებო მოქმედებათა ოქმები, მოწმეთა ჩვენებები, ფარული საგამომიებო მოქმედების მასალები და სხვ.

წარდგენილი მტკიცებულებები უნდა ასაბუთებდეს იმ პირის კავშირს კონკრეტულ დანაშაულთან ან მართლსაწინააღმდეგო ქმედებასთან, ან დანაშაულთან პირდაპირ კავშირში მყოფ პირთან, რომლის მიმართაც უნდა განხორციელდეს ფარული საგამომიებო მოქმედება. გ) ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება გამოწვეულია გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროებით და არის დემოკრატიულ საზოგადოებაში ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად – ეროვნული უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, უწყესრიგობის ან დანაშაულის ჩადენის თავიდან ასაცილებლად, ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესების ან სხვა პირთა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად – აუცილებელი, მისი მიღწევის შესაფერისი და პროპორციული საშუალება.

აღნიშნული სტანდარტი უკავშირდება ფარული საგამომიებო მოქმედების გამოყენების მიზანშეწონილობის შინაარსობრივ ასპექტს, ანუ რამდენად არსებობს ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების აუცილებლობა შექმნილი სიტუაციიდან გამომდინარე. ეს სტანდარტი წარმოადგენს დაცულ სფეროში ჩარევის გამართლებას.

აღნიშნული სტანდარტის დასაკმაყოფილებლად სავალდებულოა, რომ ერთდროულად დაცული იყოს სამი კრიტერიუმი, კერძოდ:

1) ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება გამოწვეული უნდა იყოს გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროებით: აღნიშნული კრიტერიუმი არ არის მყარი და ყველა საზოგადოებაზე უნივერსალურად მორგებული. ის ცვალებადია დროსა და სივრცეში – პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მოცემულობების გათვალისწინებით. ის, რაც ერთ საზოგადოებაში შესაძლოა ჩაითვალოს „გადაუდებელ საზოგადოებრივ საჭიროებად“, შეიძლება სხვა საზოგადოებაში არ იქნეს მიჩნეული არსებითად. გარდა ამისა, ის რაც მოცემული მომენტისათვის გაგებულია როგორც „გადაუდებელ საზოგადოებრივ საჭიროებად“, შესაძლოა მომავალში ასეთად აღარ ჩაითვალოს, ან პირიქით – დღეისათვის არსებულმა მიზანმა, რომელსაც ვერ მივანიჭებთ „გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროების ხარისხს“, მომავალში მიიღოს ასეთი დატვირთვა. მოქმედება „გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის“ არ ნიშნავს, რომ ის არის მიმართული საზოგადოებისათვის გარკვეული და გარდაუვალი უარყოფითი შედეგების თავიდან ასაცილებლად. ასეთი მოქმედება შესაძლებელია, როდესაც მას ამოძრავებს საზოგადოებისათვის ან მისი ნაწილისათვის დადებითი შედეგების მომტანი მიზნები. ქმედება „გადაუდებელი საზოგადოებრივი

საჭიროებისათვის“ უნდა იყოს მკაფიო და რეალური. ამასთან, „გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროების“ შესაფასებლად აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული უფლების არსი, მისი ბუნება და მასთან დაკავშირებული სხვა გარანტიები.

2) ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება უნდა იყოს დემოკრატიულ საზოგადოებაში ქვემოთ ჩამოთვლილი ერთ-ერთი ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად აუცილებელი ლეგიტიმური მიზანი შესაძლებელია იყოს: ეროვნული უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;

უწყსრიგობის ან დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილება;

ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესები;

პირთა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა.

თუ რა შეიძლება მოიაზრებოდეს თითოეულ მათგანში, ეს კონკრეტულ შემთხვევაში არსებითი მსჯელობის დროს უნდა შეფასდეს კონკრეტული საქმის გარემოებებთან მიმართებით.

აუცილებლობის არსი გულისხმობს, რომ ჩარევა წარმოადგენს გადაუდებელ სოციალურ აუცილებლობას, კერძოდ, რომ იგი არის დასახული ლეგიტიმური მიზნის პროპორციული.

ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება უნდა იყოს დემოკრატიულ საზოგადოებაში ლეგიტიმური მიზნის მიღწევის შესაფერისი და პროპორციული. ლეგიტიმური მიზნის შესაფერისობა და პროპორციულობა სახეზე უნდა იყოს ერთდროულად.

ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება შესაფერისია, თუ ის დემოკრატიული საზოგადოების პირობებში კანონით დაცული სიკეთის უზრუნველსაყოფად არის აუცილებელი და თუ შეზღუდვის შედეგად დაცული სიკეთე აღემატება შეზღუდვით გამოწვეულ ზიანს;

ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება პროპორციულია, თუ დაცულია პროპორციულობა ინდივიდის უფლებასა და საჯარო ან სხვა კანონიერ ინტერესებს შორის. პროკურორი ვალდებულია ამტკიცოს, რომ ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება მიზნის პროპორციულ და ვიწროდმიმართულ საშუალებას წარმოადგენს. პროპორციულობა იმასაც გულისხმობს, რომ სახეზეა საკმარისი გარანტიები, რათა ფარული საგამომიებო მოქმედების განხორციელება არ ჩაითვალოს თვითნებობად, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, უნდა გაირკვეს, არსებობს თუ არა საკმარისი და ეფექტიანი გარანტიები ძალაუფლების „ბოროტად გამოყენების“ წინააღმდეგ. ამასთან, როდესაც ფარული საგამომიებო მოქმედებების განხორციელება ეხება „დანაშაულთან პირდაპირ კავშირში მყოფ“ სხვა პირებს (პირთა წრეს), სასამართლომ უნდა იმსჯელოს საკითხზე – ამგვარი შუამდგომლობის დაკმაყოფილება ხომ არ გამოიწვევს „ადამიანთა ძალზე დიდი რაოდენობის“ დატოვებას სამართლებრივი დაცვის საშუალების გარეშე.

ზოგადად, პროპორციულობის პრინციპი აღიარებს, რომ ადამიანის უფლებები არ არის აბსოლუტური და რომ ინდივიდის უფლებების გამოყენება ყოველთვის უნდა შემოწმდეს უფრო ფართო საჯარო ინტერესით. მოსამართლე მუდმივად უნდა ეძიებდეს ბალანსს საზოგადოების ზოგად ინტერესსა და ინდივიდის ფუნდამენტური უფლებების დაცვის მოთხოვნებს შორის. იმის დადგენა, რამდენად პროპორციული იყო ან იქნება ჩარევა, კომპლექსური პროცესია, რომელიც მოიცავს შემდეგ ფაქტორებზე მსჯელობას: ა) ინტერესი, რომელიც დაცულ უნდა იქნეს ჩარევისაგან, ბ) ჩარევის სიმძიმე და გ) გადაუდებელი სოციალური საჭიროება, რომლის განხორციელებაც გამიზნული აქვს სახელმწიფოს (პროკურორს). რაც შეეხება ინტერესს, რომელიც ჩარევისაგან უნდა იქნეს დაცული, აქ მნიშვნელობა აქვს თავად ამ ინტერესის ხასიათს. ამ შემთხვევაში ხასიათის განმსაზღვრელი შესაძლოა იყოს დანაშაულის ხასიათი. მაგალითად, სექსუალური სახის დანაშაულები, ტრეფიკინგი, დანაშაული ბავშვთა მიმართ, სახელმწიფო უშიშროებისა და უსაფრთხოების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები და სხვ. პროპორციულობა ყოველი კონკრეტული ჩარევის შემთხვევაში უნდა შეფასდეს ინდივიდუალურად.

გ) მოთხოვნილი ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული იქნება გამოძიებისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე ის ინფორმაცია, რომლის სხვა საშუალებით მოპოვება შეუძლებელია ან გაუმართლებლად დიდ ძალისხმევას საჭიროებს. პროკურორმა შუამდგომლობას უნდა დაურთოს ინფორმაცია იმ საგამოძიებო მოქმედებების შესახებ, რომელიც შუამდგომლობის წარდგენამდე ჩატარდა, თუმცა ვერ იქნა მიღწეული დასახული მიზანი.

აღნიშნული სტანდარტი მიუთითებს იმ გარანტიის უზრუნველყოფაზე, რომ ფარული საგამოძიებო მოქმედების განხორციელება უნდა იყოს უკიდურესი საშუალება. ეს სტანდარტი ორ კრიტერიუმს აერთიანებს, რომლიდანაც ერთ-ერთის დაკმაყოფილებაც საკმარისია ამ სტანდარტის უზრუნველსაყოფად, კერძოდ: ა) მოთხოვნილი ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული იქნება გამოძიებისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე ის ინფორმაცია, რომლის სხვა საშუალებით მოპოვება შეუძლებელია. ამ შემთხვევაში პროკურორი ვალდებულია დაასაბუთოს: გამოძიებისათვის რა არსებითი მნიშვნელობის მქონე ინფორმაცია შეიძლება იქნეს მოპოვებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად და ასეთი ინფორმაცია ყველა შემთხვევაში უნდა შეესაბამებოდეს ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების მიზნებს, პრინციპებს და მას მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისა და დანაშაულთან (მიუხედავად იმისა, ჩადენილია თუ მზადდება) მიმართებით მტკიცებულებების მოპოვებაში, აგრეთვე ბრალდებული პირის ადგილსამყოფლის დასადგენად, მის თანამზრახველთა გამოსავლენად, დანაშაულის ჩადენის იარაღის

ადგილსამყოფლის დასადგენად ან დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთების აღმოსაჩენად. გარდა ამისა, შესაძლებელია მიღებულ იქნეს ინფორმაცია დანაშაულებრივი გეგმის დასადგენად და ა.შ.; ბ) ამ ინფორმაციის მოპოვება სხვა საშუალებით შეუძლებელია. საუბარია იმ (კანონიერ) საშუალებებსა და გამოძიების ინსტრუმენტებზე, რომლებიც მოცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში (გარდა ფარული საგამოძიებო მოქმედებებისა) მაგ., ჩხრეკა, დაკითხვა და სხვ.

ინფორმაციის სხვა საშუალებით მოპოვების შეუძლებლობა სახეზეა იმ შემთხვევაში, თუ: მანამდე ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედებების შედეგად ვერ იქნა მიღებული საჭირო ან/და საკმარისი ინფორმაცია გამოძიებისათვის ან გამოძიებისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე კონკრეტული ინფორმაციის მოპოვება სხვა საშუალებით, მისი შინაარსისა და ვითარების გამო, აშკარად და რეალურ დროში შეუძლებელია.

პროკურორის შუამდგომლობაში უნდა აისახოს ინფორმაცია იმ საგამოძიებო მოქმედების შესახებ (ასეთის არსებობის შემთხვევაში), რომელიც შუამდგომლობის წარდგენამდე ჩატარდა ამ კოდექსით დადგენილი წესით და რომლითაც დასახული მიზანი ვერ იქნა მიღწეული.

მოთხოვნილი ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული იქნება გამოძიებისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე ის ინფორმაცია, რომლის სხვა საშუალებით მოპოვება გაუმართლებლად დიდ ძალისხმევას საჭიროებს.

პროკურორი ვალდებულია დაასაბუთოს:

გამოძიებისათვის რა არსებითი მნიშვნელობის მქონე ინფორმაცია შეიძლება იქნეს მოპოვებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად. ასეთი ინფორმაცია ყველა შემთხვევაში უნდა შეესაბამებოდეს ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების მიზნებს, პრინციპებს და მას მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისა და დანაშაულთან (მიუხედავად იმისა, ჩადენილია თუ მზადდება) მიმართებით მტკიცებულებების მოპოვებაში, აგრეთვე ბრალდებული პირის ადგილსამყოფლის დასადგენად, მის თანამზრახველთა გამოსავლენად, დანაშაულის ჩადენის იარაღის ადგილსამყოფლის დასადგენად ან დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ნივთების აღმოსაჩენად. გარდა ამისა, შესაძლებელია მიღებულ იქნეს ინფორმაცია დანაშაულებრივი გეგმის დასადგენად და ა.შ.

ამ ინფორმაციის სხვა საშუალებით მოპოვება გაუმართლებლად დიდ ძალისხმევას საჭიროებს. ამ ასპექტში პროკურორმა უნდა დაასაბუთოს, რომ იმ ინფორმაციის მოპოვება, რომლის გამოც ითხოვს ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებას, შესაძლებელია სხვა საშუალებებით, თუმცა მისი/მათი რეალიზაცია ან გართულებულია საქართველოს ტერიტორიის რაღაც ნაწილში არსებული მდგომარეობის გამო, ან ბრალდებული შესაძლოა იმყოფებოდეს ისეთ ტერიტორიაზე (მაგ., რომელიმე ტყის მასივში), სადაც ღია ტიპის ძებნას

აზრი არ აქვს ან უკუშედეგის მომტანი იქნება, ან გამოიწვევს გამოძიების რესურსების დიდი ნაწილის კონცენტრაციას მხოლოდ ამ მიზნისთვის, ან/და დიდ ფინანსურ ხარჯებს და სხვ.

ზემოაღნიშნული სტანდარტების დაცვის მტკიცების ტვირთი აწევს პროკურორს.

იმისათვის, რომ სასამართლომ დააკმაყოფილოს პროკურორის შუამდგომლობა ფარული საგამოძიებო მოქმედების განხორციელების შესახებ, ყველა სტანდარტი ერთობლივად უნდა დაკმაყოფილდეს, და არა მხოლოდ ერთი ან რამდენიმე მათგანი.

პროკურორის შუამდგომლობა ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ განიხილება სასამართლოში მისი წარდგენიდან არა უგვიანეს 24 საათში. მოსამართლე უფლებამოსილია შუამდგომლობა განიხილოს ზეპირი მოსმენით ან ზეპირი მოსმენის გარეშე მხოლოდ პროკურორის მონაწილეობით, დახურულ სასამართლო სხდომაზე.

შუამდგომლობის განხილვის შემდეგ მოსამართლე იღებს ერთ-ერთ შემდეგ გადაწყვეტილებას (განჩინებას): ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ნებართვის გაცემის შესახებ;

ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ნებართვის გაცემაზე უარის თქმის შესახებ.

მოსამართლის განჩინება დგება 4 ეგზემპლარად, რომელთაგან ორი გადაეცემა შუამდგომლობის წარმდგენ პროკურორს, ერთი რჩება სასამართლოში, ხოლო ერთი განჩინება, რომელიც შეიცავს მხოლოდ რეკვიზიტებსა და სარეზოლუციო ნაწილს, დაუყოვნებლივ მიეწოდება პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორს.

ფარული საგამოძიებო მოქმედება, როგორც წესი, ტარდება მოსამართლის განჩინებით, თუმცა გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში, მისი ჩატარება შესაძლებელია განჩინების გარეშეც, პროკურორის დადგენილებით, რომლის ერთი ეგზემპლარი დაუყოვნებლივ ეგზავნება პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორს. გადაუდებელი აუცილებლობა სახეზეა მაშინ, როცა: დაყოვნებამ შეიძლება გამოიწვიოს საქმისათვის (გამოძიებისათვის) მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი მონაცემების განადგურება;

დაყოვნებამ შესაძლოა შეუძლებელი გახადოს საქმისათვის (გამოძიებისათვის) მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი მონაცემების მოპოვება.

გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერებას ამოწმებს სასამართლო ფარული საგამოძიებო მოქმედების დაწყებიდან არა უგვიანეს 24 საათში. სასამართლოს შუამდგომლობით მიმართავს პროკურორი. შუამდგომლობას განიხილავს: რაიონული (საქალაქო) სასამართლო გამოძიების ადგილის მიხედვით ან

რაიონული (საქალაქო) სასამართლო, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზეც ჩატარდა ფარული საგამოძიებო მოქმედება.

გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის შესახებ შუამდგომლობაში პროკურორმა უნდა დაასაბუთოს: ფარული საგამოძიებო მოქმედების სსსკ-ის 1433-ე მუხლით გათვალისწინებული ზოგადი საფუძვლები;

ფარული საგამოძიებო მოქმედების გადაუდებლად, მოსამართლის განჩინების გარეშე ჩატარების საფუძვლები.

შესაბამისად, მოსამართლე შუამდგომლობის წარდგენიდან არა უგვიანეს 24 საათში ამოწმებს: არსებობდა თუ არა ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ზოგადი საფუძვლები;

არსებობდა თუ არა ფარული საგამოძიებო მოქმედების გადაუდებლად ჩატარების საფუძვლები.

გადაწყვეტილების მიღებამდე მოსამართლეს შეუძლია უფლებამოსილი ორგანოდან წერილობით გამოითხოვოს გამოთხოვის მომენტისთვის მოპოვებული მასალის ელექტრონული ეგზემპლარი. მასალის გაცნობის შემდეგ მოსამართლე უზრუნველყოფს დადგენილი წესით მის განადგურებას. შუამდგომლობის განხილვის შედეგად სასამართლო განჩინებით იღებს ერთ-ერთ შემდეგ გადაწყვეტილებას: ფარული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის და მისი გაგრძელების შესახებ;

ფარული საგამოძიებო მოქმედების უკანონოდ ცნობის, მისი შეწყვეტის, შედეგების გაუქმებისა და ამ მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის განადგურების შესახებ.³¹

მოსამართლის განჩინება დგება 4 ეგზემპლარად, რომელთაგან ორი გადაეცემა შუამდგომლობის წარმდგენ პროკურორს, ერთი რჩება სასამართლოში, ხოლო ერთი განჩინება, რომელიც შეიცავს მხოლოდ რეკვიზიტებსა და სარეზოლუციო ნაწილს, დაუყოვნებლივ მიეწოდება პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორს.

ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების თაობაზე ნებართვის გაცემის და გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის შესახებ მოსამართლის განჩინებაში უნდა მიეთითოს: განჩინების შედგენის თარიღი და ადგილი;

მოსამართლის სახელი და გვარი;

პირი, რომელმაც მოსამართლეს შუამდგომლობით მიმართა;

განკარგულება საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ან ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის შესახებ, რომელშიც ზუსტად უნდა იყოს აღნიშნული, რა სახის ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებაა ნებადართული ან რომელი ასეთი მოქმედებაა კანონიერად ცნობილი, სად, დროის რა მონაკვეთში და ვის მიმართ უნდა ჩატარდეს ან ჩატარდა

³¹სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015 გვ.437

აღნიშნული ფარული საგამოძიებო მოქმედება, ვისზე ვრცელდება ეს ფარული საგამოძიებო მოქმედება;

განჩინების მოქმედების ვადა;

პირი ან ორგანო, რომელმაც უნდა შეასრულოს განჩინება;

ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისათვის საჭირო სხვა მონაცემები;

მოსამართლის ხელმოწერა (მათ შორის, ელექტრონული).

თუ ბრალდების მხარე საჭიროდ არ მიიჩნევს გადაუდებელი აუცილებლობისას ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის მტკიცებულებად გამოყენებას, მან ამ ფარული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის შესახებ მისი დაწყებიდან არა უგვიანეს 24 საათისა შუამდგომლობით უნდა მიმართოს რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოს, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზეც ჩატარდა აღნიშნული საგამოძიებო მოქმედება, ან გამოძიების ადგილის მიხედვით სასამართლოს. სასამართლოს მიერ შესაბამისი განჩინების მიღების შემდეგ, ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია დაუყოვნებლივ უნდა განადგურდეს.

თუ ფარული საგამოძიებო მოქმედებით გამოვლინდა სხვა დანაშაულის ნიშნები, რომელზეც არ მიმდინარეობს გამოძიება, ამ ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია არის სხვა სისხლის სამართლის საქმეზე გამოძიების დაწყების საფუძველი, ხოლო ამ ინფორმაციის ახალ საქმეზე დასაშვებ მტკიცებულებად ცნობის საკითხი გადაწყდება სსსკ-ით დადგენილი ზოგადი წესით, ფარული საგამოძიებო მოქმედების ზოგადი საფუძვლების გაუთვალისწინებლად.

ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ მოსამართლის განჩინება გაიცემა გარკვეული ვადით, რაც გულისხმობს იმას, რომ აღნიშნული ვადის გასვლის შემდეგ, განჩინება ძალადაკარგულია³².

ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ მოსამართლის განჩინება გაიცემა იმ ვადით, რომელიც საჭიროა გამოძიების მიზნის მისაღწევად, მაგრამ არა უმეტეს 1 თვისა. აღნიშნული ვადის გაგრძელება შესაძლებელია პროკურორის შუამდგომლობით არა უმეტეს 2 თვისა, თუ ეს ვადა არ აღმოჩნდება საკმარისი სსსკ-ით განსაზღვრული მიზნების მისაღწევად.

პროკურორის შუამდგომლობა უნდა იყოს მოტივირებული, კერძოდ, პროკურორმა შუამდგომლობაში უნდა ასახოს ინფორმაცია დაწყებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული მონაცემების შესახებ და მიუთითოს, რის გამო ვერ მოხერხდა გამოძიებისათვის საკმარისი მონაცემების მოპოვება.

³² სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015 გვ.438

ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ვადის შემდგომი გაგრძელება მხოლოდ მთავარი პროკურორის შუამდგომლობით არის შესაძლებელი, ამასთან, ერთჯერადად და არა უგვიანეს 3 თვის ვადით.

სსსკ-ის 1433-ე მუხლი განსაზღვრავს ფარული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ განჩინების მოქმედების ვადას – მოსამართლის განჩინება ძალას კარგავს მისი მიღებიდან 30 დღის გასვლის შემდეგ, თუ ამ ხნის განმავლობაში ფარული საგამოძიებო მოქმედება არ დაიწყო.

სსსკ-ის 1433-ე მუხლი ითვალისწინებს ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ სასამართლოს განჩინების გასაჩივრების წესს. კერძოდ, განჩინების გასაჩივრების უფლებამოსილებით სარგებლობის პირი, რომელსაც უშუალოდ ეხება ფარული საგამოძიებო მოქმედება. ამასთან, პირს მხოლოდ მას შემდეგ აქვს განჩინების გასაჩივრების უფლება, რაც მისთვის ცნობილი გახდება მის მიმართ ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების თაობაზე.

განჩინება ერთჯერადად საჩივრდება სააპელაციო სასამართლოს საგამოძიებო კოლეგიაში, ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ ინფორმაციის და განჩინების გასაჩივრების უფლების შესახებ განმარტების მიღებიდან 48 საათის განმავლობაში. სააპელაციო სასამართლოს საგამოძიებო კოლეგია უფლებამოსილია ძალაში დატოვოს პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება ან გააუქმოს განჩინება და უკანონოდ ცნოს ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედება. განჩინების გაუქმება და ფარული საგამოძიებო მოქმედების უკანონოდ ცნობა ამ გზით მოპოვებული ინფორმაციის დაუშვებელ მტკიცებულებად ცნობის საფუძველს წარმოადგენს. ამასთან, პირს, რომლის მიმართაც ჩატარდა ფარული საგამოძიებო მოქმედება, უფლება აქვს მოითხოვოს მისი პირადი ცხოვრების შესახებ ცნობების/პერსონალური მონაცემების უკანონოდ მოპოვებით, შენახვით ან გამჟღავნებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

სსსკ-ის 1433-ე მუხლი უშვებს განჩინების გასაჩივრების შესაძლებლობას სამართალწარმოების დასრულების შემდეგაც, თუ პირისთვის მის მიმართ ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ფაქტის შესახებ ცნობილი გახდა სამართალწარმოების დასრულების შემდეგ. განჩინება საჩივრდება სააპელაციო სასამართლოს საგამოძიებო კოლეგიაში ზემოაღნიშნული ინფორმაციის და განჩინების გასაჩივრების უფლების შესახებ განმარტების მიღებიდან 1 თვის განმავლობაში³³.

სააპელაციო სასამართლოს საგამოძიებო კოლეგია უფლებამოსილია ძალაში დატოვოს პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება ან გააუქმოს განჩინება და უკანონოდ

³³ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015 გვ.438-439

ცნოს ჩატარებული ფარული საგამომიებო მოქმედება. განჩინების გაუქმება და ჩატარებული ფარული საგამომიებო მოქმედების უკანონოდ ცნობა შეიძლება მიჩნეულ იქნეს ახლად გამოვლენილ გარემოებად განაჩინის გადასინჯვისათვის, თუ ამ ფარული საგამომიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულება საფუძვლად დაედო განაჩენს. ამასთან, პირს, რომლის მიმართაც ჩატარდა ფარული საგამომიებო მოქმედება, უფლება აქვს მოითხოვოს მისი პირადი ცხოვრების შესახებ ცნობების/პერსონალური მონაცემების უკანონოდ მოპოვებით, შენახვით ან გამჟღავნებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ მოსამართლის განჩინებაზე საჩივარი გარკვეულ მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს. კერძოდ, მასში უნდა აღინიშნოს ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების კანონით გათვალისწინებული რომელი წესი დაირღვა, საჩივარს, რომელიც შეიტანება განჩინების გამომტან სასამართლოში, სააპელაციო სასამართლოს საგამომიებო კოლეგია განიხილავს მისი შეტანიდან არა უგვიანეს 72 საათისა.

სააპელაციო სასამართლო საჩივარს განიხილავს მისი ავტორისა და ბრალდების მხარის მონაწილეობით. თუმცა მათი გამოუცხადებლობა არ აბრკოლებს საჩივრის განხილვას. საჩივარზე მიღებული გადაწყვეტილება საჯაროდ ცხადდება და მოთხოვნის შემთხვევაში მომჩივანს და ბრალდების მხარეს გადაეცემა.

სსსკ-ის 1433-ე მუხლი ითვალისწინებს სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირის (რომელთა ჩამონათვალი განსაზღვრულია „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონით), მოსამართლის და იმუნიტეტის მქონე პირის მიმართ ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების განსხვავებულ წესს. აღნიშნული პირების მიმართ ფარული საგამომიებო მოქმედება შეიძლება ჩატარდეს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლის განჩინებით, საქართველოს მთავარი პროკურორის ან მისი მოადგილის მოტივირებული შუამდგომლობის საფუძველზე.

შუამდგომლობის განსხვავებულ წესს. აღნიშნული პირების მიმართ ფარული საგამომიებო მოქმედება შეიძლება ჩატარდეს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლის განჩინებით, საქართველოს მთავარი პროკურორის ან მისი მოადგილის მოტივირებული შუამდგომლობის საფუძველზე.

შუამდგომლობის განმხილველი მოსამართლე ვალდებულია სათანადოდ დაადგინოს იმუნიტეტის საკითხი, ვინაიდან იგი პირდაპირ უკავშირდება ქვემდებარეობისა და განსჯადობის საკითხების სწორად გადაწყვეტას. აღნიშნული ნორმის დარღვევით ჩატარებული ფარული საგამომიებო მოქმედება თუნდაც ის ჩატარებული იყოს ყველა სხვა საპროცესო ნორმის სრული დაცვით, მაინც ჩაითვლება უკანონოდ.

შესაბამისად, სასამართლო ვალდებულია ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ განჩინების გაცემისათვის იმუნიტეტთან მიმართებით დაადგინოს სტანდარტი, რომელიც მინიმუმამდე შეამცირებს სპეციალური სუბიექტების (იმუნიტეტის მქონე) მიმართ განსჯადობისა და ქვემდებარეობის წესების დარღვევით ნებართვის გაცემის რისკს. იმუ-

ნიტეტის საკითხის სათანადოდ დასადგენად შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს შესაბამისი ცნობა საგარეო საქმეთა სამინისტროდან, სსიპ საჯარო სამსახურის ბიუროდან და ა.შ.

სსსკ-ის 143⁴-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, ფარულ საგამოძიებო მოქმედებებს, სსსკ-ით დადგენილი წესით, ახორციელებენ შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე ორგანოები, რომელთა ჩამონათვალი განისაზღვრება საქართველოს კანონმდებლობით.

ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, სატელეფონო საუბრის ფარული მიყურადება და ჩაწერა, განსხვავებით სხვა სახის ფარული საგამოძიებო მოქმედებებისაგან, ხორციელდება ორეტაპანი ელექტრონული სისტემის მეშვეობით, რომელიც განსაზღვრულია „პერსონალურ მონაცემთა“ დაცვის შესახებ საქართველოს კანონით.

სსსკ-ის 1435-ე მუხლი საგამოძიებო ორგანოებს და ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩამტარებელ ორგანოებს ამ გზით მოპოვებული ინფორმაციის სათანადოდ დაცვისა და აღრიცხვის ვალდებულებას აკისრებს. კერძოდ, ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩამტარებელი ორგანო ვალდებულია აღრიცხოს ფარულ საგამოძიებო მოქმედებასთან დაკავშირებული შემდეგი მონაცემები:

ფარული საგამოძიებო მოქმედების სახე და მისი ჩატარებისას გამოყენებული ტექნიკური საშუალებები;

ფარული საგამოძიებო მოქმედების დაწყებისა და დასრულების დრო;

იმ პირთა წრე, რომელთა მიმართაც ჩატარდა ფარული საგამოძიებო მოქმედება;

მოსამართლის განჩინების ან/და პროკურორის დადგენილების რეკვიზიტები.

ფარული საგამოძიებო მოქმედება მიმდინარეობს გარკვეული ვადით, რომელიც სსსკ-ით და შესაბამისად, მოსამართლის განჩინებით არის განსაზღვრული. სსსკ-ის 1433-ე მუხლის მე-12 ნაწილის მიხედვით, „ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ მოსამართლის განჩინება გაიცემა იმ ვადით, რომელიც საჭიროა გამოძიების მიზნის მისაღწევად, მაგრამ არა უმეტეს 1 თვისა“. განჩინებით განსაზღვრული ვადის გასვლისთანავე ფარული საგამოძიებო მოქმედება წყდება. აღნიშნულის თაობაზე გადაწყვეტილებას იღებს პროკურორი. პროკურორის გადაწყვეტილებით ფარული საგამოძიებო მოქმედება შეიძლება ასევე შეწყდეს ვადის გასვლამდეც, შემდეგი საფუძვლების არსებობისას: შესრულდა ფარული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ განჩინებით გათვალისწინებული კონკრეტული ამოცანა – ფარული საგამოძიებო მოქმედება ტარდება სსსკ-ის 1432-ე მუხლით გათვალისწინებული ამოცანების შესასრულებლად. შესაბამისად, ამ ამოცანების შესრულება ფარული საგამოძიებო მოქმედების განჩინებით განსაზღვრულ ვადამდე შეწყვეტის საფუძველია;

დადგინდა გარემოებები, რომლებიც ადასტურებს, რომ ამ ფარული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ განჩინებით გათვალისწინებული კონკრეტული ამოცანის შესრულება

ობიექტურად შეუძლებელია ან ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარებას გამოძიებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აღარ აქვს;

შეწყდა გამოძიება ან/და სისხლისსამართლებრივი დევნა – აღნიშნული გულისხმობს კონკრეტულ სისხლის სამართლის საქმესთან დაკავშირებით შემაჯამებელი გადაწყვეტილების მიღებას, რაც, თავის მხრივ, ნებისმიერი იმ ვადიანი საგამომიებო და საპროცესო მოქმედების შეწყვეტის საფუძველია, რომლის დასრულების ვადაც ცდება გამოძიების ან/და სისხლის-სამართლებრივი დევნის შეწყვეტის თარიღს.

სსსკ-ის 1437-ე მუხლი კრძალავს ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარებას გარკვეული პროფესიის პირების მიმართ და კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში. აღნიშნული მუხლი საგამომიებო ორგანოებს აკისრებს ვალდებულებას მაქსიმალურად შეზღუდონ იმ კომუნიკაციისა და პირის მონიტორინგი, რომელსაც გამოძიებასთან არ აქვს კავშირი. კერძოდ, სასულიერო პირის, ადვოკატის, ექიმის, ჟურნალისტისა და იმუნიტეტის მქონე პირის მიმართ ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარებას კანონი მხოლოდ იმ შემთხვევაში უშვებს, თუ საგამომიებო მოქმედება არ უკავშირდება შესაბამისად სასულიერო მოღვაწეობის ან პროფესიული საქმიანობის დროს კანონით დაცული ინფორმაციის მოპოვებას.

განსხვავებულ რეგულაციებს ადგენს კანონი ასევე ადვოკატის მიმართ ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების შემთხვევაში. უპირველეს ყოვლისა, სსსკ-ი საგამომიებო მოქმედების განმახორციელებელი ორგანოსგან/პირისგან ითხოვს ადვოკატსა და კლიენტს შორის კომუნიკაციის კონფიდენციალობის პრინციპის დაცვას და ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარებას ადვოკატისა და კლიენტის მხოლოდ იმ კომუნიკაციის მიმართ უშვებს, რომელიც არ უკავშირდება ადვოკატის პროფესიულ საქმიანობას. ამ მიზნით საგამომიებო ორგანომ ერთმანეთისგან უნდა გამიჯნოს ადვოკატის პირადი კომუნიკაცია და ადვოკატსა და კლიენტს შორის კომუნიკაცია. ამასთან, დაუყოვნებლივ უნდა მიიღოს ზომები ფარული საგამომიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული იმ ინფორმაციის განადგურების შესახებ, რომელიც ადვოკატსა და კლიენტს შორის კომუნიკაციას ეხება³⁴.

სსსკ-ის 1438-ე მუხლი ითვალისწინებს ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის შენახვისა და განადგურების წესს. ამასთან, ინფორმაციის შენახვის ვადები და განადგურების წესი აღნიშნული მუხლის თანახმად, განისაზღვრება იმის მიხედვით, თუ რა ტიპის ინფორმაციასთან გვაქვს საქმე სისხლის სამართლის საქმესთან მიმართებით მისი მნიშვნელობის და სტატუსის გათვალისწინებით. აღნიშნული კრიტერიუმების მიხედვით, ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ ფარული საგამომიებო

³⁴ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015 გვ.442

მოქმედების ჩატარების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია, რომელიც: გამოძიებისთვის არ არის ღირებული; პროკურორმა არ წარადგინა როგორც მტკიცებულება საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე; არ ეხება პირის დანაშაულებრივ საქმიანობას; სასამართლომ დაუშვებელ მტკიცებულებად ცნო; სისხლის სამართლის საქმეს ერთვის ნივთიერ მტკიცებულებად.

ინფორმაცია, რომელსაც გამოძიებისთვის ღირებულება არ გააჩნია – ამ ტიპის ინფორმაციის განადგურებაზე გადაწყვეტილებას იღებს პროკურორი ფარული საგამოძიებო მოქმედების შეწყვეტის ან დასრულების შემდეგ, ანუ მას შემდეგ, რაც საგამოძიებო მოქმედების შედეგად დადგინდება, რომ მოპოვებულმა ინფორმაციამ ვერ გაამართლა გამოძიების მოლოდინი და მისი მოპოვებით ვერ იქნა მიღწეული დასახული მიზანი.

ინფორმაცია, რომელიც პროკურორმა არ წარადგინა მტკიცებულებად არსებითი განხილვის სხდომაზე – როგორც უკვე აღინიშნა შესაბამისი მუხლების კომენტარებისას, მტკიცებულებათა სასამართლოში წარდგენის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებენ მხარეები. შესაბამისად, პროკურორი უფლებამოსილია სასამართლოში არ წარადგინოს გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია სასამართლოს მიერ საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის მიუხედავად. ამგვარი მტკიცებულების განადგურების გადაწყვეტილება პროკურორმა დაუყოვნებლივ უნდა მიიღოს.

ინფორმაცია, რომელიც არ ეხება პირის დანაშაულებრივ საქმიანობას – ამ კატეგორიას მიეკუთვნება ინფორმაცია, რომელიც ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების შედეგად იქნა მოპოვებული, თუმცა შემხებლობა არ აქვს პირის დანაშაულებრივ საქმიანობასთან და სხვა პირის პირადი ცხოვრების შესახებ ცნობებს შეიცავს. ამგვარი ინფორმაციის განადგურების გადაწყვეტილება პროკურორმა დაუყოვნებლივ უნდა მიიღოს.

ინფორმაცია, რომელიც სასამართლომ დაუშვებელ მტკიცებულებად ცნო – ამგვარი ინფორმაციის განადგურების გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო დაუყოვნებლივ საბოლოო ინსტანციის სასამართლოს მიერ საქმეზე განაჩენის გამოტანიდან 6 თვის გასვლის შემდეგ. განადგურებამდე აღნიშნული ინფორმაცია ინახება სასამართლოს სპეციალურ საცავში. დაუშვებელია ვინმეს მიერ აღნიშნული მასალის გაცნობა, ასლის გადაღება და გამოყენება, გარდა მხარეებისა, რომლებსაც უფლება აქვთ ის საპროცესო უფლებამოსილების განსახორციელებლად გამოიყენონ. ინფორმაციის განადგურებამდე მის დაცვაზე პასუხისმგებლობა ეკისრება იმ სასამართლოს ადმინისტრაციას, სადაც განადგურებამდე ინახებოდა ეს მასალა.

ინფორმაცია, რომელიც სისხლის სამართლის საქმეს ნივთიერ მტკიცებულებად ერთვის – აღნიშნული ინფორმაცია სასამართლოში ინახება ამ სისხლის სამართლის საქმის შენახვის

ვადით. ამ ვადის გასვლის შემდეგ აღნიშნული მასალა დაუყოვნებლივ უნდა განადგურდეს. ინფორმაციის განადგურების გადაწყვეტილებას იღებს მოსამართლე. ინფორმაციის განადგურებამდე მის დაცვაზე პასუხისმგებლობა ეკისრება იმ სასამართლოს ადმინისტრაციას, სადაც განადგურებამდე ინახებოდა ეს მასალა.

როგორც უკვე აღინიშნა, ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების შედეგად მიღებული ინფორმაციის განადგურების გადაწყვეტილებას იღებს პროკურორი ან მოსამართლე. კერძოდ, ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების შედეგად მოპოვებული იმ ინფორმაციის განადგურებაზე, რომელიც დაუშვებელ მტკიცებულებად იქნა ცნობილი ან ნივთიერ მტკიცებულებად ერთვის სისხლის სამართლის საქმეს – მოსამართლე, ხოლო ყველა დანარჩენ შემთხვევაში – პროკურორი. ინფორმაციის განადგურების უფლებამოსილება ყველა პროკურორსა და მოსამართლეს არ გააჩნია.

ფარული საგამომიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებულ ზემოაღნიშნულ ინფორმაციას ანადგურებს შესაბამისი საქმის გამოძიებაზე საპროცესო ზედამხედველობის განმახორციელებელი, სახელმწიფო ბრალდების მხარდამჭერი ან მათი ზემდგომი პროკურორი. ამასთან, პროკურორმა ინფორმაცია უნდა განადგუროს იმ მოსამართლის ან იმ სასამართლოს მოსამართლის თანდასწრებით, რომელმაც ან რომლის მოსამართლემაც მიიღო გადაწყვეტილება აღნიშნული ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების თაობაზე ან გადაუდებელი აუცილებლობისას მოსამართლის განჩინების გარეშე ჩატარებული ფარული საგამომიებო მოქმედების კანონიერად ან უკანონოდ ცნობის შესახებ.³⁵

იმ ინფორმაციას, რომლის განადგურებაც მოსამართლის უფლებამოსილებაში შედის, ანადგურებს ის მოსამართლე ან იმ სასამართლოს მოსამართლე, რომელმაც ან რომლის მოსამართლემაც მიიღო გადაწყვეტილება აღნიშნული ფარული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების თაობაზე ან გადაუდებელი აუცილებლობისას მოსამართლის განჩინების გარეშე ჩატარებული ფარული საგამომიებო მოქმედების კანონიერად ან უკანონოდ ცნობის შესახებ.

ფარული საგამომიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული მასალის განადგურების შესახებ შესაბამისი პროკურორისა და მოსამართლის ხელმოწერებით დგება ოქმი, რომელიც: გადაეცემა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორს;

გადაეცემა ფარული საგამომიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის/ პერსონალური მონაცემების განადგურების კომისიას;

აისახება ფარული საგამომიებო მოქმედებების სასამართლო რეესტრში.

³⁵ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015 გვ.445

აღნიშნული კრიტერიუმების მიხედვით, ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია, რომელიც:

- გამოძიებისთვის არ არის ღირებული;
- პროკურორმა არ წარადგინა როგორც მტკიცებულება საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე;
- არ ეხება პირის დანაშაულებრივ საქმიანობას;
- სასამართლომ დაუშვებელ მტკიცებულებად ცნო;
- სისხლის სამართლის საქმეს ერთვის ნივთიერ მტკიცებულებად.

ინფორმაცია, რომელსაც გამოძიებისთვის ღირებულება არ გააჩნია – ამ ტიპის ინფორმაციის განადგურებაზე გადაწყვეტილებას იღებს პროკურორი ფარული საგამოძიებო მოქმედების შეწყვეტის ან დასრულების შემდეგ, ანუ მას შემდეგ, რაც საგამოძიებო მოქმედების შედეგად დადგინდება, რომ მოპოვებულმა ინფორმაციამ ვერ გაამართლა გა-მოძიების მოლოდინი და მისი მოპოვებით ვერ იქნა მიღწეული დასახული მიზანი.

ინფორმაცია, რომელიც პროკურორმა არ წარადგინა მტკიცებულებად არსებითი განხილვის სხდომაზე – როგორც უკვე აღინიშნა შესაბამისი მუხლების კომენტარებისას, მტკიცებულებათა სასამართლოში წარდგენის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებენ მხარეები. შესაბამისად, პროკურორი უფლებამოსილია სასამართლოში არ წარადგინოს გადაუდებელი აუცილებლობით ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია სასამართლოს მიერ საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ცნობის მიუხედავად. ამგვარი მტკიცებულების განადგურების გადაწყვეტილება პროკურორმა დაუყოვნებლივ უნდა მიიღოს.

ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებულ ზემოაღნიშნულ ინფორმაციას ანადგურებს შესაბამისი საქმის გამოძიებაზე საპროცესო ზედამხედველობის განმახორციელებელი, სახელმწიფო ბრალდების მხარდამჭერი ან მათი ზემდგომი პროკურორი. ამასთან, პროკურორმა ინფორმაცია უნდა გაანადგუროს იმ მოსამართლის ან იმ სასამართლოს მოსამართლის თანდასწრებით, რომელმაც ან რომლის მოსამართლემაც მიიღო გადაწყვეტილება აღნიშნული ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების თაობაზე ან გადაუდებელი აუცილებლობისას მოსამართლის განჩინების გარეშე ჩატარებული ფარული საგამოძიებო მოქმედების კანონიერად ან უკანონოდ ცნობის შესახებ .

იმ ინფორმაციას, რომლის განადგურებაც მოსამართლის უფლებამოსილებაში შედის, ანადგურებს ის მოსამართლე ან იმ სასამართლოს მოსამართლე, რომელმაც ან რომლის მოსამართლემაც მიიღო გადაწყვეტილება აღნიშნული ფარული საგამოძიებო მოქმედების

ჩატარების თაობაზე ან გადაუდებელი აუცილებლობისას მოსამართლის განჩინების გარეშე ჩატარებული ფარული საგამომიებო მოქმედების კანონიერად ან უკანონოდ ცნობის შესახებ.

ფარული საგამომიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული მასალის განადგურების შესახებ შესაბამისი პროკურორისა და მოსამართლის ხელმოწერებით დგება ოქმი, რომელიც: გადაეცემა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორს; გადაეცემა ფარული საგამომიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის/ პერსონალური მონაცემების განადგურების კომისიას; აისახება ფარული საგამომიებო მოქმედებების სასამართლო რეესტრში.

უნდა ითქვას ისიც, რომ მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გაუქმდა წინასწარი გამოძიების ინსტიტუტი და მას მხოლოდ „გამომიება“ დაერქვა³⁶, ამით კი გამოძიებლის საქმიანობა უფრო მეტად ოპერატიული მუშაკის სტატუსისაკენ გადაიხარა (ამჟამად გამოძიებლები დეტექტივებად, ანდა დეტექტივის თანაშემწეებადაც იწოდებიან) და ამაში ცუდი არაფერია, პირიქით, გამოძიებელი უფრო ეფექტურად გამოიყენებს სხვა ოპერატიული მუშაკის შესაძლებლობებს, თუ კი უშუალოდ ჩაატარებს ფარულ საგამომიებო მოქმედებებს და მიღებულ ინფორმაციას კანონშესაბამისად მოიპოვებს და დააფიქსირებს.

იურიდიულ ლიტერატურაში სამართლიანადაა მითითებული იმის შესახებ, რომ ფარული საგამომიებო მოქმედებების ჩატარებით არ უნდა შეილახოს ადამიანისთვის საქართველოს კონსტიტუციის მე-13 მუხლით გარანტირებული უფლებები პირადი ცხოვრების, პირადი საქმიანობის, პირადი ჩანაწერებისა და მიმოწერების, სატელეფონო საუბრებისა და სხვა ტექნიკური საშუალებებით მიღებული შეტყობინებების ხელშეუხებლობა, რამდენადაც აღნიშნული უფლების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშე კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისათვის³⁷.

ამდენად, მიგვაჩნია ფარული საგამომიებო მოქმედებების პროცესუალური წესების დარეგულირება სპეციალურ კანონში „ფარული საგამომიებო მოქმედებების შესახებ“, როგორც ამას მოქმედი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 333-ე მუხლის მე-4 ნაწილი ითვალისწინებდა და ამით მოხდება ფარული საგამომიებო მოქმედებათა ლეგალიზაცია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის დონეზე, თორემ თვით ცნება ფარული საგამომიებო მოქმედების შესახებ საზოგადოებაში ბევრ კითხვას ბადებს, ხოლო მისი გატანა საპროცესო კანონმდებლობის მიღმა ამ მიმართულებით საკითხის არსს უფრო მეტად ართულებს.

³⁶ ნ. გაბრიჩიძე, გამოძიების ცალკეული პროცესუალური ასპექტები, სტუ I საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „სამართლის აქტუალური პრობლემები“, 2010, გვ. 133.

³⁷ ჯ. გახოკიძე, მ. მამნიაშვილი, დას. ნაშრ., გვ. 131.

თავი IV კვლევის შედეგები

დანაშაულთან ბრძოლა ერთგვარ კოლიზიას ქმნის. ერთმანეთს უპირისპირდება, ერთი მხრივ, უფლებათა დაცვის სავალდებულობა, როგორც საზოგადოებრივი აუცილებლობის კომპონენტი, ხოლო მეორე მხრივ, დანაშაულთან ეფექტური ბრძოლა, როგორც საზოგადოებრივი დაკვეთა და სახელმწიფო ორგანოთა ვალდებულება. ძირითადი უფლებები, როგორც სამართლებრივი სახელმწიფოს არსებითი ელემენტი, ორი მიმართულებით ზღუდავს სახელმწიფოს. ერთი მხრივ, იგი გარკვეულ ფარგლებს უწესებს მას, მეორე მხრივ, ძირითადი უფლებები წარმოადგენს ხელისუფლების სამივე შტოს საქმიანობის მასშტაბს, ამ საქმიანობის შინაარსის განმსაზღვრელ კრიტერიუმს. ამასთან, ძირითადი უფლებები სახელმწიფო ხელისუფლებას აკისრებს ვალდებულებას, რომ მან თითოეული უფლების განხორციელებისთვის რეალური პირობების შექმნა უზრუნველყოს. რასაკვირველია, შესაბამისი ორგანოებისთვის იოლი არ არის, იპოვონ ოპტიმალური ბალანსი ამ ინტერესთა შორის და დანაშაულთან ბრძოლა მიმდინარეობდეს ადამიანის უფლებათა მაღალი სტანდარტების დაცვით. სისხლის საპროცესო სამართალი დანაშაულებრივი ქმედების გამოვლენის, აღკვეთისა და მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნით სხვადასხვა მექანიზმს იყენებს. მათ შორის ერთერთი, საგამომიებო მოქმედებები.

კვლავ პრობლემად რჩება ჩხრეკისა და ამოღების საგამონაკლისო წესით ჩატარება. უმეტესად, აღნიშნული საგამომიებო მოქმედებები ძირითადი წესის სრული უგულებელყოფით ხორციელდება. ჩხრეკა და ამოღება წარმოადგენს პირის პირადი ცხოვრების უფლებაში მასშტაბურ ჩარევას, რომლის საფუძველზეც ხდება საქმისათვის მნიშვნელოვანი საგნის, დოკუმენტის, ნივთიერების ან ინფორმაციის შემცველი სხვა საშუალების მოძებნა, ამოღება და საქმეზე მისი გამოყენება. აღნიშნულის გამო, კანონმდებლობის მიხედვით, ჩხრეკა და ამოღება, ძირითად შემთხვევებში, ტარდება სასამართლოს წინასწარი ნებართვით. თუმცა, როდესაც არსებობს ისეთი უკიდურესი ვითარება, რომ ჩხრეკის ან ამოღების დაწყების თუნდაც მცირე ხნით დაყოვნებამ შეიძლება გამოუსწორებელი შედეგები გამოიწვიოს, შესაძლებელია, აღნიშნული საგამომიებო მოქმედებები ჩატარდეს სასამართლოს ნებართვის გარეშე, პროკურორის ან საგამომიებლის დადგენილების საფუძველზე.

ამდენად, კანონმდებლის მოთხოვნაა, ჩხრეკა და ამოღება გადაუდებელი აუცილებლობის მოტივით მხოლოდ საგამონაკლის შემთხვევებში ჩატარდეს და ძირითად წესად საგამომიებო მოქმედებების დაწყებამდე სასამართლოს მხრიდან ნებართვის გაცემას განსაზღვრავს. მნიშვნელოვანია, რომ ბრალდების ორგანოებმა ჩხრეკის ან ამოღების განხორციელებამდე,

ყველა შესაძლო შემთხვევაში, გამოიყენონ აღნიშნული საგამომიებო მოქმედების ჩატარების ძირითადი წესი და მიმართონ სასამართლოს ნებართვის მისაღებად. სასამართლოს განჩინების გარეშე ზემოხსენებული საგამომიებო მოქმედება უნდა განახორციელონ მხოლოდ გამონაკლის, საგანგებო სიტუაციებში, როდესაც დაყოვნება საფრთხეს უქმნის ჩხრეკის ან ამოღების შედეგებს³⁸. ამასთან, პროკურორმა უნდა დაასაბუთოს, რატომ არსებობდა გადაუდებელი აუცილებლობის ვითარება. მხოლოდ ჰიპოთეტური მოსაზრებები ან, კრიმინალური გამოცდილებიდან გამომდინარე, საქმესთან კავშირის არმქონე ვარაუდები არ არის საკმარისი, რომ მათზე დაყრდნობით გადაუდებელი აუცილებლობის ვითარება დასაბუთდეს.

დადებითი ტენდენციების პარალელურად, კვლავ არსებობს საკითხები, რომლებიც დამატებით ძალისხმევას საჭიროებს სამართალდამცავ სექტორში მონაცემთა დაცვის სტანდარტის გაუმჯობესების თვალსაზრისით. ასეთ საკითხებს მიეკუთვნება - ბანკში არსებულ მონაცემთა არამიზნობრივი და შესაბამისი სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე გადამოწმება, კანონით გათვალისწინებული საფუძვლის გარეშე მოპოვება და გამჟღავნება, პრინციპის დარღვევით შენახვა, მონაცემთა სუბიექტის არაჯეროვანი ინფორმირება, ინსპექტორისთვის შეტყობინების ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მონაცემთა დამუშავების წესების დაცვა იმ ფონზე, როდესაც სულ უფრო იზრდება სამართალდამცველი ორგანოების ინტერესი, ჰქონდეთ წვდომა სხვადასხვა ტიპისა და კატეგორიის მონაცემებზე.

2018 წელს გატარებული საკანონმდებლო ცვლილებებით, შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიენიჭა ისეთ მონაცემებზე წვდომის უფლებამოსილება, როგორცაა სესხის გამცემი სუბიექტის მიერ ფულადი მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებად მიღებული მოძრავი ნივთების აღრიცხვის სპეციალურ ელექტრონულ პროგრამაში დაცული მონაცემები და საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურის მიერ სამსახურებრივი საქმიანობის შედეგად მოპოვებული მონაცემები. საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისა და მართლწესრიგის კუთხით არსებული გამოწვევების ფონზე მონაცემებზე წვდომა შესაძლოა, მნიშვნელოვანი ფაქტორი იყოს კანონმდებლობით დაკისრებული ფუნქცია-მოვალეობების ეფექტიანად განსახორციელებლად, თუმცა ამავე დროს აუცილებელია, სამართლიანი ბალანსისა და პროპორციულობის პრინციპის დაცვა.

³⁸ შვაბე, ი. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, თბილისი, 2011, 238.

დასკვნა

მაშასადამე, საგამომიებო მოქმედება წარმოადგენს საპროცესო მოქმედებას, რომელიც ტარდება მტკიცებულებათა შეკრების უზრუნველსაყოფად (დაკითხვა, ამოღება, ჩხრეკა, დათვალიერება, საგამომიებო ექსპერიმენტი, ჩვენების ადგილზე შემოწმება, წარდგენა ამოსაცნობად, შემოწმება, ექსპერტიზა, ნიმუშის აღება საექსპერტო კვლევისათვის, გვამის ექსპუმაცია).

ე.ი. შეიძლება დავასკვნათ, რომ საპროცესო ფორმის შინაარსით აქცენტი კეთდება სასამართლოს, პროკურატურის და გამოძიების ორგანოების, საპროცესო კანონმდებლობით მოწესრიგებულ საქმიანობაზე, რომელიც განსაზღვრულ ჩარჩოებშია მოქცეული და რაც სავალდებულოა დაცულ იქნეს. ასე მაგალითად, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 23-ე თავი ეძღვნება წინასასამართლო გამოძიებას. სადაც ნათქვამია, რომ გამომძიებელი, პროკურორი ვალდებულნი არიან დაიწყონ წინასასამართლო გამოძიება დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიღების შემთხვევაში. თუ გამომძიებელი დაიწყებს წინასასამართლო გამოძიებას, დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს პროკურორს. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 36-ე თავი ეთმობა საგამომიებო მოქმედებებს და მათი ჩატარების წესებს, სადაც მითითებულია, რა მოთხოვნების დაცვით იქნეს ჩატარებული ესა თუ ის საგამომიებო მოქმედება (დაკითხვა იქნება ეს თუ ჩხრეკა, ამოღება, დათვალიერება, საგამომიებო ექსპერიმენტი და ა.შ.). სისხლის სამართლის პროცესის პირველი სტადიაა – წინასწარი გამოძიება. გამომძიებელი, პროკურორი, როგორც კი მიიღებენ ინფორმაციას დანაშაულის ჩადენის შესახებ თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ვალდებულნი არიან დაიწყონ წინასწარი გამოძიება. გამომძიებელი დაუყოვნებლივ აცნობებს პროკურორს წინასწარი გამოძიების დაწყების თაობაზე. წინასწარი გამოძიების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით ყველა ფაქტობრივი გარემოებანი იქნეს ობიექტურად, ყოველმხრივ და სრულყოფილად გამოძიებული, შესწავლილი. ჩატარებული იქნეს ყველა აუცილებელი საგამომიებო მოქმედება, რათა საქმეში მოიპოვონ სრული მოცულობით საჭირო მტკიცებულებები. გამოვლენილ იქნეს ბრალდებულის, როგორც მამხილებელი, ისე გამამართლებელი გარემოებანი. მას შემდეგ რაც გამომძიებელი მიიჩნევს, რომ მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის საქმეზე დაადგინა ყველა გარემოება (გათვალისწინებული სსსკ-ის 112-ე მუხლით), სისხლის სამართლის საქმეს საბრალდებო დასკვნის შესადგენად დაუყოვნებლივ უგზავნის პროკურორს. საბრალდებო დასკვნა არის წინასწარი გამოძიების ერთ-ერთი სახის შემაჯამებელი საპროცესო დოკუმენტი და საფუძველი

იმისა, რომ სისხლის სამართლის საქმე არსებითი განხილვისათვის გადაეგზავნოს სასამართლოს განსჯადობის მიხედვით.

გამოყენებული ლიტერატურა

მონოგრაფიები:

1. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი 2015 წლის მდგომარეობით (ავტორთა კოლექტივი), თბ., 2015;
2. გახოკიძე ჯ., მამნიაშვილი მ., ფარული საგამოძიებო მოქმედებები თუ ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა? ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები“, № 6, 2010;
3. გაბრიჩიძე ნ., გამოძიების ცალკეული პროცესუალური ასპექტები, სტუ I საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „სამართლის აქტუალური პრობლემები“, 2010;
4. გვასალია თ. ფარული საგამოძიებო მოქმედებები და პირადი ცხოვრების
5. ხელშეუხებლობის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი გარანტიები (საკანონმდებლო ცვლილებების მიმოხილვა)
6. დეკანოზიშვილი გ., დაკითხვის თანამედროვე პრობლემები სისხლისსამართალწარმოებაში და კრიმინალისტიკაში, თბ., 2010;
7. ლეკიაშვილი დ., ზოგადი მოსაზრებები საპროცესო და არასაპროცესო მოქმედებების თაობაზე, სტუ-ს I საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „სამართლის აქტუალური პრობლემები“, 2010;
8. მამნიაშვილი მ., საგამოძიებო ექსპერიმენტის პროცესუალური ასპექტები, ჟურნ. „ინტელექტუალი“, №15, 2011;
9. შვაბე, ი. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, თბილისი, 2011
10. ტრექსელი, შ. „ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში“, თბილისი, 2009.
11. უსენაშვილი ჯ., პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების რეალიზაციის პრობლემა სასამართლოს კონტროლ დაქვემდებარებული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების წარმოებისას. ჟ. სამართლის ჟურნალი, თბილისი: თსუ. 2012
12. ფალიაშვილი ა., სატელეფონო საუბრების მოსმენის შესახებ, ჟურნ. «სამართალი», № 4- 5, 2000;
13. ფაფიაშვილი შ., კრიმინალისტიკა, დანაშაულის გახსნის ტაქტიკა, 2001;
14. ფაფიაშვილი შ., კრიმინალისტიკა, ტომი II, თბ., 2007;

უცხოური ლიტერატურა:

15. Следственные действия, Криминалистические рекомендации типовые образцы документов, под ред. В. А. Образцова, Юрист, М., 2001;

სასამართლო პრაქტიკა:

16. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 29 თებერვლის 2/1/484 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურსიტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ხიდაშელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

ნორმატიული აქტები:

17. საქართველოს კონსტიტუცია, 1995;

18. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 2009;

ვებ. გვერდები:

19. <https://matsne.gov.ge/>